

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Tilbageblik

paa

Fyens Stiftstidendes

første Aarhundrede

(1772—1872)

ved

J. Lauritsen.

Odense.

Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri hos S. G. Trever.

1872.

„Om hundred' Aar er Alting glemt“, sang C. Sjøborg ved dette Aarhundredes Begyndelse, og G. Landorf skrev dertil Parodien: „Om hundred' Aar er Intet glemt.“ Ved sit paa een Gang letsindige og vemodige Indhold blev den første Sang snart en yndet Selskabsvis, og Sætningen, „Om hundred' Aar er Alting glemt“, en Talemaade, som ofte bliver anvendt, medens Parodien ikke gjorde Lykke. Denne Modsatning imellem „Alting glemt“ og „Intet glemt“ traadte stærkt frem for mig ved Gjennemsynet af „Fyens Stiftstidendes“ hundrede Aargange; thi hvor mange af de utallige Enkeltheder, som indeholdes i disse hundrede tykke Bind, erindres, om ogsaa kun af Navn, af den nulevende Slægt, uagtet de paa den Tid, hvori de tildroge sig, vare paa Manges Læber og opfyldte endnu Fleres Sind! Ved at læse de stærke Udtryk, som brugtes til at udbasune de Festligheder, hvormed Begivenhederne i adelige Huse og i Kongefamilien bleve høitideligholdte, eller til paa ringe eller slet ingen Anledning at bevidne sin Underdanighed, faaer man en Fornemmelse af, at Forfatteren har troet, at ikke blot selve Kjendsgjerningen, men ogsaa Bevægelsen, som denne foranledigede, vilde leve, om ikke evig i Folkmunde og Folkebevidstheden, saa dog overleve den daværende Slægt, ja det er i Beretningen sjælden undladt ligesom at udtale dette. Men af! i de fleste Tilfælde sank Mindet om dette formeentlige Store i Glemselens Grav, inden Beretteren lukkede sine Dine.

Det første Indtryk, man modtager ved paa den antydede Maade at gaae hundrede Aar tilbage, bliver altsaa nærmest det, at om hundrede Aar er Alting glemt. Men „gjemt er ikke glemt“, og Aviserne, uagtet de fleste snart gaae al Kjødets Bei, ere Gjemmesteder. En Hærskare af mere eller mindre historiske Personer og Tildragelser, ophøjede Stemninger og omskiftende

Tilstande traadte frem for mig ved dette Gjennemsyn. Historieforfatteren, Samleren, Biografen o. Fl. tye derfor ogsaa til Aviserne som en Kilde, hvoraaf de kunne hente Stof til deres Arbejder. Et saadant Tilbageblik lærer os altsaa, at ingen af de anførte digteriske Linier indeholder Mere end digterisk Sandhed, men at den virkelige Sandhed her som saa ofte ligger i Midten: „Gjemt er ikke glemt“, men — efter Ordets sædvanlige Betydning — det Meste er glemt af det, som er gjemt i Aviserne. For Fyens Bedkommende er det Blad, hvorum her skal tales, det ældste og meest omfattende Gjemmested af den Art, thi de andre i Fyens Stift udkommende Aviser ere alle langt yngre. Naar jeg nu i Anledning af Bladets Hundreedaarsfest vil forsøge at give et Tilbageblik paa dette lange Levnetsløb, da er det ikke min Agt at opfriske Mindet om Enkelthederne, som have fundet en Omtale i Bladet; jeg har ved den ovenfor gjorte indledende Bemærkning kun villet sige Læserne, at de i „Fyens Stiftstidende“ ville kunne finde Oplysning om Tilstande og Tildragelser navnlig i Fyen, som de andetseds forgjæves vilde søge efter.

Tilbageblikket vil efter nogle forudstiftede Oplysninger om, hvilke Blade der fandtes før Stiftstidenden, kun beskæftige sig med Bladets Eiere, Redaktører, Formater, Læsefreds, hvor tidt det egentlig til de forskjellige Tider er udkommet, og dets Forhold til „Fyens Avis“, hvorefter der til Slutning vil blive givet et Indblik i Bladets Indhold i den første Tid. Ved flere af disse Punkter vil jeg tillige faae Leilighed til at antyde Bladets Retninger og den Dygtighed, hvormed det tidligere er blevet ledet, samt til at omtale det Trykkeri, hvorfra Bladet udgik, og den Boghandel, som har været forbunden med Adresskontoret.

I.

Bladliteraturen før „Fyens Stiftstidende“.

Bladliteraturen i Danmark har endnu ikke fundet sin Historiefriver; mere eller mindre værdifulde Bidrag ere vel leverede af enkelte Forfattere, som Nyerup og N. M. Petersen, men i sin Helhed ligger denne store Mark endnu braf. Det store kongelige Bibliothek indeholder imidlertid rigt Stof i saa Henseende, da det endogfaa fra den første Tid, da der begyndte at udkomme Aviser her i Landet, eier endel Exemplarer; de ældste, som der haves, ere fra den sidste Krig, som Christian den Fjerde førte med Sverrig. De ere imidlertid ikke en fortløbende Række af Meddelelser; man udgav nemlig under forskjellige Navne, hvoraf „Relation“ turde være det almindeligste, kun nu og da, naar en eller anden stor Begivenhed var foregaaet, et Blad, som man nu vilde kalde et Flyveblad eller Flyvekrift, hvori man underrettede den læsende Verden, som kun var meget lille, om hvad der var skeet. En saadan Avis — Relation — var egentlig ogsaa de Blade, som vare det første Bogtrykkerarbejde i Norden, nemlig Johan Snel's Beretning om Krigen paa Rhodus, som blev trykt i Odense 1482. — Den Første, som grundlagde en dansk Avis i den Betydning, hvori man nu tager Ordet, var Digteren Anders Bording, der i Aaret 1666 begyndte en rimet Avis, kaldet „Den danske Mercurius“, der ogsaa har Værd i digterisk Henseende. Anders Bording har imidlertid ikke faaet den Ære at blive kaldt den danske Bladliteraturs Fader, formodentlig fordi man har anseet Avisfriveriet for en mindre hæderlig Syssel. Jeg skal overspringe de andre politiske Aviser, som efterhaanden fremkom, og hvoraf enkelte vare enten helt tydske eller havde et blandet Sprog, og gaae over til at omtale Kjøbenhavns Adresseavis, som synes at have været det Forbillede, hvorefter Bjerling, der i flere Aar havde arbejdet ved dette Blad, grundlagde „Fyens Stiftstidende“. Kjøbenhavns Adresseavis indeholdt nemlig dengang foruden Bekjendtgjørelser ogsaa Nyheder og Afhandlinger af forskjellig Art.

De første Spor af en „Kjøbenhavns Adresseavis“ gaae tilbage til 1706*). Privilegiet til en saadan Avis

*) Meddelelserne herom ere tagne af Peter v. Westens „Adressecontoirers Natur, Oprindelse og Rettigheder“. Odense 1780.

blev givet Frederik den Fjerdes Kammerjunker og Rjøgemeester Jacob Frands v. Osten som en Fadder-gave. Men dette Privilegium var dog kun et Tillæg til en anden og større Gave, som bestod i Tilladelse til alene at maatte holde Portechaiser eller Bærestole, som dengang brugtes af fornemme Folk. Fordelen af at holde et Adresskontor skulde kun være den Løn, som Fuldmægtigen ved Portechaiseforretningen skulde oppebære. Avisen udkom i Oktavblade, der bleve opslaaede paa Gadehjørnerne som Plakater. Dette Forsøg ophørte 1711 paa Grund af Pesten. Avisen talte da 73 Abonnenter. Den begyndte igjen 1720, og den daværende Portechaise-Fuldmægtig, Tideman, lod Adresskontoret bestyre ved sin Hustru, hvilket sees af følgende Indbydelse: „Efter Hans Kongelige Maie-stæts Allernaadigste Bevilling og Tilladelse gives herved alle og enhver tilkiende, at eftersom mange og vel-fornemme Damer tidt og ofte have anmodet og om-bedet min Hustru, at de ved Adresse-Contooret, naar behøvedes, kunde erlange til deres Tieneste, nemlig: Franske Mademoiseller, som vel kan informere Børn udi det franske Sprog, halbdyre og med andre Videns-skaber. Frue-Piger, Tomfru-Piger, Huusholberster, Stue-Piger, Sney- og Kniplepiger, Kof- og Brøger-Piger. Særdeles de Qvinder, som ville tiene for Amme. De hvem som i den Henseende Tieneste søger, de da ville behage at lade dennem indfinde til Anteg-ning hos min Hustru paa Adresse-Contooret i store Færgestrædet, da enhver efter Tid og Leilighed paa beste Maade skal blive employeret og derved kan søge sin Lykke.“ I 1725 ophørte Avisen at udkomme som Plakat, dens Størrelse blev da to Oktavblade, men den udkom fremdeles kun een Gang om Ugen under Titel af „Adres- og Notifications-Relations“. I 1726 flyttedes Kontoret til Hofapoteket for, som det hedder, at give det mere Anseelse. Der opregnes i en Opfordring til forøget Abonnement en stor Mængde Enkeltheder, som Bladet skulde være Organ for. Jeg skal kun gjengive eet Punkt, som er karakteristisk for den Tid: „Om nogen agter at reyse nogensteds, hvor de anlagde agende Poster ikke henkomme, saasom til Helsingør, Friderichs- eller Fredensborg, Callundborg, Sjælland, Norge etc. eller og om nogen findes, som

med sin Caret eller Forspand vilde reyse til Hamborg og vilde have Compagni, kan man sig udi Adresse-Contoirtet nogle Dage forhen lade antegne, at man — — Dag reyser til — — om man kan faae Selskab, hvorpaa en anden, som og haver i Sinde at reyse den samme Wei, kan strax faae at vide, om han den Dag kan faae Lenlighed, og derover mengere i det Mindste Halv-Parten." Adressseavisen ophørte igjen ved den store Ildbrand i Kjøbenhavn 1728. Privilegiet blev fornyet af Christian den Sjette den 10de Juli 1731, men først udstedt den 5te Februar 1740, og det endnu som et Tillæg til Portechaise-forretningen. Kontoret blev dog først aabnet 1749, efterat v. Ostens Søner havde solgt Privilegiet til Procurator Niels Holm. Ved dennes kort efter paafulgte Død standsede Kontoret for tredje Gang. Det var først, efterat det 1758, fra hvilket Aar den nuværende kjøbenhavnske Adressseavis regner sine Aargange, var kommet i Agent Hans Golds Hænder, at Bladet fik Fasthed og Udbredelse. En Maanedstid udkom Bladet som skreven Avis. — Adressseavisens og Berlingske Tidendes Giere førte i mange Aar en smaalig Strid om, hvorvidt deres Privilegier strakte sig, og bestyldte hinanden for Indgreb, ligesom der ogsaa drøftedes, hvilken Avis der havde størst Betydning. Begge Dele finde en mærkelig Omtale i følgende Udtalelse af P. v. Westen i hans ovenfor nævnte Bog. Han siger der: „Ingen kan med Billighed nægte, at jo alle de Efterretninger, som i en Adresse-Contoirts Avis blive bekiendtgjorte for Publico, medføre en virkelig Fordeel for det Almindelige, hvilket man ikke med saa megen Grund kan sige om de egentlige saakaldte Aviser og Gazetter, hvis Tidender ere som oftest lidet grundede Nygter, og en berømt Skribent har ikke Uret, naar han holder de fleste saadanne Fortællinger endog for at være skadelige for den gemene Mand, der veed som tiest slet ikke at skielne og dømme imellem det Falske og Sande. Dog kan man jo heller ikke nægte, at jo Gazetter eller egentlige Aviser ere saa at sige uundværlige for de Fornemme i en Stat, som ikke bør være ganske uvidende om, hvorledes Conjunctionerne ere i de andre Stater, og hvilket vilde falde dem altfor besværligt og bekosteligt at komme efter ved particulier Correspondance. At ellers de politiske Tidender til deres bedre og vissere Afgang trænge til at laane og benytte sig af mange af de til Adresse-Contoirts Blade egentlig henhørende Efterretninger, derpaa har man

Exemplar nok, som og taales, hvor privilegerede Avis-Contoirtet have været til, førend noget Adresse-Contoirtet samstedt er blevet oprettet, eller naar Udgiverne af politiske Tidender ere dertil udtryffeligen privilegerede, men kan ikke være Ret, hvor privilegerede Adresse-Contoirtet ere først og ældst oprettede."

Vende vi os nu til Odense for at undersøge, hvilke Bogtrykkerier og Blade der havde været, førend Stiftstidenden med sit Trykkeri fremstod, da møde vi først Biskop Ringo's Bogtrykkeri*), hvorfra den første Bog udgik 1686, men da der ingensinde er udgaaet nogen Avis derfra, skal jeg ikke videre omtale dette Trykkeri. Den sidste Bog fra dette Trykkeri udkom 1704, og fra dette Aar indtil 1731 vides intet Bogtrykkeri at have været i Virksomhed i Odense. Men i det sidstnævnte Aar oprettede en Johan Christopher Brandt, der fra 1717 til 1722 findes iblandt de kjøbenhavnske Bogtrykkere, et Bogtrykkeri her og begyndte i Aaret 1735 at udgive en Avis, kaldet „Ugentlige Provincial-Notifications Liste“, der er den ældste trykte Provindsavis i Danmark**). Den udkom een Gang om Ugen i to Oktavblade af Størrelse som Bladene i Balslevs Lærebog. Papir og Tryk ere yderst slette, og hvert Numer indeholder kun imellem 60 og 80 Linier. Foruden Bekjendtgjørelser indeholdt Bladet ganske enkelte, mest stedlige Nyheder. 39 Numre af Aargangen 1735 ere opbevarede i Karen Brahes Bibliothek, medens der ikke findes noget Exemplar af denne Avis i det store kongelige Bibliothek, derimod eier Oberst Abrahamson i Kjøbenhavn et Exemplar fra 1740, hvoraf man altsaa seer, at Bladet da endnu bestod, men forresten vides ikke, naar det er gaaet ind. I den nyeste Tid er det kongelige Bibliothek kommen i Besiddelse af et Brudstykke af en Avis, som hedder „Dend Moralske Land-Løbere, Som tillige medbringer Nye Tidender for Fynh og Langeland“. Det opbevarede Brudstykke viser hverken hvor eller naar det er blevet trykt, men af andre Kilder har jeg faaet temmelig Visshed for, at dette Blad har været en Fortsættelse af Notifications-Listen, er blevet trykt i

*) Mere herom findes i min Afhandling: „Udsigt over den fynske Bogtrykkerpresses Historie indtil Aaret 1820“, som er optagen i femte Bind's tredje Hefte af Fyens Stifts literaire Selskabs Samlinger, og hvorefter Et og Andet i nærnærende Tilbageblik er taget.

**) Ifølge Jens Birkerods Dagbog havde man i Odense 1677 en skreven Avis.

Odense af Johan Christopher Brandts Eftermand, Peter Wilhelm Brandt, og redigeret af Krigsraad Hedegaard, som var Birkedommer i det fynske Rytterdistrikt. Pet. Wilh. Brandt boede ved Pjente Dam, var en meget formuende Mand og døde 1778, hvorefter hans Enke i 1779 folgte Trykkeriet, der imidlertid i flere Aar ikke havde været i Gang, til

Christian Sverfen; hun stænkede i 1784 til Frue Kirke et Sølvsad og de to store Sølvsfestager, som staae paa Alteret. Hun døde i den Sverfenske Familie paa Mariehøi 1802.

Det maa ansees som afgjort, at der fra 1750 til 1772 ikke er udkommen nogen Avis i Odense.

II.

„Fyens Stiftstidendes” Udgivere og Redaktører.

A. Udgiiverne.

Det Bogtrykkeri, hvorfra Stiftstidenden først udgik, blev anlagt i Aaret 1771 af **Christian Gormsen Bjering**. Han var født den 19de November 1731 i Hjallesø ved Odense, hvor hans Fader, Gorm Tørgensen Bjering, var Skoleholder — i den korte Levnetsbeskrivelse, som findes i Nr. 3 af Aargangen for 1777, kaldes han „kongelig” Skoleholder.

Chr. G. Bjering gik paa Odense Skole og blev dimitteret fra det daværende Gymnasium 1754. Paa Grund af Uformuenhed opgav han Studeringerne og „applicerede sig til Penne”, idet han 1764 blev Fuldmægtig og Bogholder ved Adresskontoret i Kjøbenhavn. Den 8de Febr. 1771 fik han Privilegium paa at oprette et Adresskontor og Bogtrykkeri i Odense til „Brug og Bequemmelighed for dem i Fyens Stift, som sig deraf vilde betiene.” Herfra udgik den 3die Januar 1772 det første Nummer af „Fyens Stiftstidende” under Navn af „Kongelig privilegerede Odense Adresse=Contoires Efterretninger.” Kontoret var tillige Dplags- og Udsalgssted for ny udkomne Skrifter, og den meste Plads til Bekjendtgørelserne optoges af Fortegnelsen over de Bøger, som kunde faaes paa Kontoret*), som var i v. Bergers

Gaard paa Fladhaven — den nu nedbrudte Realskolegaard. Ikke faa af de Bøger, som kunde faaes paa Kontoret, vare blevne trykte i Bjerings eget Trykkeri, thi der udgik strax derfra adskillige Bogarbejder, hvoraf et, kaldet „Den moralske Catechismus”, der blev trykt 1777 paa Forfatterens, Præsten i Sønder-Maby Wilhads Borchsenius's Bekostning, fik en sørgelig Skjæbne; Dplaget blev nemlig konfiskeret af Biskop Jacob Ramus. Forfatteren indgav derefter en Bescæring over Biskoppen til Kongen og bad om, at der maatte blive nedsat en Kommission af Theologer til at bedømme Arbeidet; dette Sverv blev overdraget til Generalkirkeinspektionskollegiet, men dette billigede Konfiska-

af „Jomfru Maria Psalters Broderskab”, der stiftedes 1496. Han har formodentlig været Dronning Christines Bogbinder. Paa Ringo's Tid var der to Bogbindere i Odense, hvoraf den ene, Gregorius, tillige drev Boghandel; han havde nemlig 1680 „i en leiet Pakbod udi et Huus i Korsgaden ved Hjørnet af Staalstræde” en Kommissionshandel, vistnok den første Boghandel, der har været i Odense, men den bestod kun „paa halvandet Aars Tid”. En Bogfører ved Navn Peter Hovbold holdt i Slutningen af det syttende Aarhundrede Boglade i St. Knuds Kirke, naar han paa sine Reiser kom til Odense. Boghandlerne eller, som de kaldtes, „Bogførerne” vare dengang et Slags Bispefræmmere, der, naar de kom til Kjøbstæderne, toge Stade i Kirkerne. Før og samtidig med Bjering drevs her Boghandel af Bogbinder Johan Milo, den nuværende Boghandler Chr. Milos Oldefader. I lige nedadstigende Linie er der af Familien Milo i fjerde Led i 123 Aar drevet Bogbinderi, Boghandel og siden 1847, da Johan Milo, en Sønnesøn af Førstnævnte, købte Ove Thomsens Bogtrykkeri og Avis, ogsaa Bogtrykkeri i den samme Eiendom, Nr. 49 paa Vestergade. Mere om Boghandelen i Odense efter 1772 findes paa forskjellige Steder i C. Nyrops „Den danske Boghandels Historie”.

*) Da en Boghandel er grundlagt samtidig med Trykkeriet og derefter i mange Aar har været drevet i Forbindelse dermed, ville et Par Oplysninger om Boghandelen i Odense før 1772 her være paa sin Plads. Boghandel drevs som fri Næring i Forbindelse med Bogbinderi og bestod blot deri, at der havde nogle faa gudelige Skrifter paa Dplag; hvis man vilde have en anden Bog, skulde den bestilles, hvorefter man nok kunde faae Lov til at vente et halvt Aars Tid, inden man fik den. Den ældste Bogbinder, som man kjender, hed Wilhelm; han nævnes som Medlem

tionen. (Se Mere herom i Nyerups Lürdorphiana Side 292 til 328). Bjering døde den 28de Decbr. 1776 og blev den 6te Januar 1777 begravet i Graabrødre Kirke. Han var en meget flittig Skribent; thi foruden ikke faa Artikler til sin Avis har han udgivet Følgende: „Gubelige Tanker over Jordskælvet, fornummet i Danmark Natten imellem den 21—22 Decbr. 1759“, „Historiske og moralske Fabler“, „Theebordet“, et Ugeblad i 1762, „Ewillingerrigets Lyksalighed i den 7aarige Krigs Ulyksalighed“, „Patrollen“, et Ugeblad i 1765 og 66, „Galathe eller den listige Hyrdepige“, en Komædie, „Den forvandlede Egekrone“, ogsaa en Komædie, „Tanke-Ring“, to Bind Digte, som udkom i andet Dplag, „Eilfælles Meninger om Tungemaalenes Forvirring ved Babel“, „Overfjortelens forunderlige Hændelser“, „Den danske Argus“, et Ugeblad i 1771 og 1772 (første Mærgang udkom i Kjøbenhavn, anden i Odense), „Formenende Marsager til de danske Kjøbstæders slette Tilstand“, et af Landhusholdningssekskabet belønnet Pris-skrift, „Kong Knud den Helliges Historie“, forfattet af Th. B. Birkerød. Han leverede ogsaa mange Artikler til „Fruentimmertidenden“, som udkom i Kjøbenhavn i Mærene 1767—70.

Allerede den 25de Novbr. 1771 udsendte Bjering sit Program, der lød saaledes: „For at mine gunstige Læsere kunde gjøre sig et Begreb om mine udgivende Adresse-Contoirs Efterretningers Natur og Indhold, vil jeg herved forteligen berøre nogle faa af de vigtigste Materier, som ieg agter at indføre:

1. Korte Theologiske Afhandlinger og Forklaringer over et og andet vanskeligt og dunkelt Sted i den hellige Skrift. Dette tyktes mig at kunne have god Nytte.

2. Oekonomiske Afhandlinger, saavel i den store som mindre Huusholdning. Saadanne, som kan befordre Agerdyrkningens Opkomst, hvor den endnu behandles ynkeligen. Nye Skoves Forbedring og Opkomst, og de nuværende Skoves Skaansel og Forbedring. Enges og Tørve-Mosers beste Behandling. Og hvor herligt var det en, om man med Tiden kunde faae en nogenlunde fuldkommen Jordbeskrivelse over hele Riget, enten Herreds- eller Sogne-Viis forfattet, saasom: Hvilke Jordarter den og den Mark indeholdt og bestod af, og samme forskjellige Jorders beste og fornuftigste Dykningsmaader. Dette vilde nok falde noget vidtløftigt, men dog vel en umuligt med Tiden at erlange, naar en og anden fornuftig Landmand vilde gjøre Begyndelsen i sin Sirkel.

3. Korte Juridiske Afhandlinger om en og anden vigtig Sag samt de egentligste Meninger af Lovens Ord paa visse Steder.

4. Kort Beskrivelse over enhver af de større og mindre Kjøbstæder, enhver Stads og Byes Fordele og Mangler, samt Maaderne, paa hvilke de første kunne forøges og de sidste afhjælpes. Hvad der er Grunden til, at de smaa Kjøbstæder tage af i Velstand og til i Armod. Hvorledes det skadelige Landprang, som ødelægger Kjøbstæderne og Landet med, kunde hemmes. Hvorledes hver Kjøbstad skulde have sine ordentlige Torvedage, Bonden efter Lovene søge Arel-Torvene med sine Væhrer, og Forprang og Opkjøb uden Portene og paa Vægene kunde forebygges.

5. Nyttige Forslag til en og anden Indretning f. Ex. de nuværende Fabrikers og Manufacturers bedre Indretning, Papiers Møller. I et fattigt Land er overflødig Materie af Pialter og Klude, og ved at samle dem, kunde mange fattige tiene Brødet. Arbejdshuse i et Land ere ligesaa nødvendige som Hospitaller; thi naar vi have Arbejdshuse og Arbejde for de Sunde, kan den Syge først ret plejes.

6. Smukke Antiquiteter og Oldsager, som endnu ere almindelig bekiendte. Brave Mænds, Geistlige, Militaire og Civile, deres Levnetsbeskrivelse, ia om det end kun var en Borger eller en Bonde, som havde udmærket sig ved særdeles Flid og Vindskibelighed.

7. Moralske Fortællinger, saavel smukke Overfættelser som Originaler saavel i bunden som ubunden Stil.

8. Smukke Anekdoter. Kort alle Afhandlinger, Opdagelser og Forslag, som kan sigte til det Almindeliges Vel at fremme, modtages med Taknemmelighed og bekiendtgjøres gratis.

9. Et og andet muntert Indfald og klynktig Tanke skal og finde Sted.

10. Stats- og andre Nyheder, saavel uden- som indenlandske, Landsthings Holdelse, Provste-Møde, Præste-Vielse etc.

11. Rejsende, ind- og udpasserede, Dødsfald, Copulationer etc.

Men intet, som giver mindste Formodning om privat Had og andet, som kan sigte til nogens Skam og Skade, bliver modtaget.“

Dette Program er meget lovende, ja man seer let, at der loves mere, end det vilde blive muligt at holde, og Løfterne ere heller ikke ganske blevne indfrie. De fleste Afhandlinger ere af historisk og sta-

tistisk Indhold, men skrevne uden Kritik, hvilket siden skal blive paaviist. Bladet havde aldeles ikke nogen politisk Farve eller Retning, og naar man derhos lægger Mærke til den Forsigtighed, hvormed Bjering vilde gaae frem, ligesom han i Virkeligheden ogsaa kun gav saakaldte uskyldige Artikler Blads, maa man undre sig over, at han kunde paadrage sig Myndighedernes Uvillie. Og dog var dette Tilfældet. Da han begyndte Bladet i Struensee's Periode, havde vi uindskrænket Trykkefrihed; men aldrig saasnart var Struensee styrtet, førend denne Frihed gik tabt, hvilket ogsaa Bjering kom til at føle. En Kancelliskrivelse af 13de Febr. 1773 blev Bjering meddelt igjennem Magistraten og lød saaledes: „Som det fornemmes, at der udi de fra Odense udgaaende Adresse-Contoirs Efterretninger undertiden indføres adskillige Nyheder og andre Ting her fra Staden, som deels ere urigtige og deels af det Slags, som ikke bør bekiendtgjøres. Saa ville Deres Excellence“ — Stiftsbefalingsmand H. Wille — „behage strax at bekiendtgjøre Vedkommende, som staae for bemeldte Adresse-Contoir, at de i deres Efterretninger ikke maae indføre noget, som angaaer Hoffet, Staten eller andre Ting, Hans Majestæts Riger og Lande vedkommende, uden hvad som i saa Maade findes indført i de „Berlingske Aviser“.“

Bekjendtgjørelserne skulde være en ikke uvæsentlig Del af Bladet, det var derfor ganske i sin Orden, at Bjering i sit Program vidtløftigt opregner alle de Enkeltheder, som Bladet i den Henseende skulde være Organ for. Dog, da vi kjende dette af Erfaringen, skal jeg kun omtale det Punkt, som han stiller i Spidsen for Adresskontorets Virksomhed. Efter at have beklaget den flette og besværlige Indseiling til Odense — Skibene lagde dengang an ved Skibhusene —, tilbyder han at være Mellemand imellem de Handlende og Skipperne, paa Kontoret at modtage Pakter til Skibene, Bestillinger paa Fragt samt Indskrivning af Rejsende baade til Lands og til Vands.

Af Fortegnelsen over Bjerings Arbejder vil sees, at han besatte sig ogsaa med at skrive Vers. De Mergange, som udkom under hans Ledelse, vidne ogsaa derom; thi de ere fulde af Digte, navnlig Sørgekvad over Udbøde, og de fleste ere af Udgiveren. Men man maa imidlertid heraf ingenlunde slutte sig til, at B. virkelig var Digter; thi paa den Tid skulde Enhver, som kunde „røre Bog og Pen“, lave Vers. Det er

utroligt, at man vilde give saadanne Nimerier Blads, som i stor Mængde forekomme i Mergangene fra forrige Aarhundrede. I Sammenligning med disse Rimmede kan B. maasse nok kaldes en Digter, og Samtiden betragtede ham ogsaa som saadan, medens Efterverdenen ikke har opført hans Navn iblandt Danmarks Digtere. At Samtiden gav ham dette Vidnesbyrd skjønnes af, at hans „Tanke Ring“ oplevede to Dplag, og sees af de Sørgekvad, som bleve skrevne ved hans Død. Det bedste af disse Kvad er af Digteren H. C. Bunkeslod, Præst til St. Hans Kirke i Odense, og fortjener her en Plads.

„At hvad! at hvad er det jeg hører!
Et Torden-Slag i mine Drer,
    Sr. Biering dødt!
Hvis fine Smag, hvis søde Tunge
Til Bittigheder at besjunge
    For os var født.“

Du tænkte vel, kan Ingen nægte,
Din Tanke-Ring kan det forfægte!
    Thi til din Gud
Du først og sidst lod Tanken stige,
Din Lyst var Laster at bekriige
    Dg rydde ud.

Har Døden end dig fra os taget,
Dit Navn dog bliver ei forfaget;
    Thi din Patrol
Din Argus holder dig i Live,
Din Tanke-Ring skal stedse blive
    Dit Livs Herold.

Har Tak for de prisvundne Skrifter,
Som dig en evig Ære stifter
    Er os til Gavn.
Hos Gud du nu bekrandsset stunger
Med yndig Røst blandt Engle-Tunger
    Om Gudens Navn.“

Til yderligere Beviis paa, at B. virkelig besad nogen Digterbegavelse, skal jeg gjengive et Par Vers af det Digt, hvormed han ønskede Læserne et glædeligt Nyt-aar for hundrede Aar siden (se Nr. 1 i Mergangen 1772.)

„Til Dig, Altings Begynder og Fuldkommer;
Til Dig, som er al Gudheds Rilde-Væl;
Til Dig, alt Røds og Torderiges Dommer;
Til Dig, som gav os en fornuftig Sial,
Paa Aarets første Dag bør Tanken først henvendes.
Du veed, hvordan det Aar, vi har begyndt, skal endes.“

Brød-Kurven høit er hængt i vore Dage!
 Os Livets Brød maastee ei haver smagt.
 Den mætte Siæl nedtræder Honning Røge,
 Og Revsler anseer kun med Foragt.
 Men Frække! viid dog det: Gud lader sig ei spotte,
 Ser Skam og Nøgenhed Gud underlig kan blotte."

Bjering blev i 1773 valgt til korresponderende Medlem af det kongelige Landhusholdningselskab og blev for sit Skrift om de danske Kjøbstæder tilkjendt Selskabets store Sølvmedaille. — De følgende Ciere af Adresskontoret omtale Bjering med megen Agtelse. Saaledes siger S. Hempel ved Bladets halvhundredaarige Jubilæum 1822:

„Her, kjære Odins Bye! her i dit Skjød jeg Livet af fromme Fader, gamle Christian Biering, fik. Hans vise Faderhaand mig første Sving har givet, han trolig ledte mig de første Skridt i Livet, kun af! for fage bort han fra sin Yngling gik!"

Trykkeriet, Kontoret og Avisen bleve efter Bjering's Død fortsatte af hans Enke, **Margaretha Catharina**, født **Adrian**, fra 1ste Januar 1777 til 16de April 1779. Hun var en Datter af Branddirektør Adrian i Kjøbenhavn. Hvem der har redigeret Avisen for hende vides ikke, men det Løfte, som hun gav ved Overtagelsen af Bladet, uforandret at følge den Plan, som hendes sal. Mand havde lagt, er blevet opfyldt. Der findes Henvendelser af hende til Læserne saavel ved Tiltrædelsen som ved Nytaar, hvorved hun takker „Efterretningernes Belyndere og ønsker dem Velstand og Fornøielse, Lykke og Betsignelse baade i det Offentlige og det Private, i det Fælleds og i det Særlige." Derimod findes ingen Afslæds-Henvendelse.

Bjering's Enke*) folgte Trykkeriet og Adresskontoret med dets Avis til **Peter v. Westen**, der flyttede begge Dele til Oberst Schindels Gaard i Vestergade, der skal have været den ene af dem, som bleve revne ned, da man begyndte at anlægge Kongensgade. Den Westenske Slægt havde i over hundrede Aar været den rigeste i Odense og foruden Apotheket hersteds eiet flere Herregaarde i Fyen. Hos Peter v. Westens Bedstefader boede Czar Peter af Rusland under sit Ophold i Odense. Apothekeren lod afbrænde et Fyrværkeri for sin høie Gæst, hvilket kostede 4000 Rd., men hverken Czaren eller Kong Frederik den Fjerde paaskjønnede ved Gaver denne Opmærksomhed, hvorfor

Folk lavede denne Brand, „at dengang blev Peter v. Westen snydt af Peter v. Osten." Familiens Rigdom synes at være gaaet tabt ved den Peter v. Westen, hvorum her er Tale, thi han folgte sine Herregaarde og Apotheket. Han var født 1731, blev dimitteret fra Odense Skole 1751, rejste 1753 udenlands og blev 1759 Doctor medicinæ i Moskø. 1763 kom han hjem og blev Professor ved Odense Gymnasium, samt tillige praktiserende Læge, indtil han 1764 efter sin Fader arvede Apotheket og derpaa 1779 kjøbte Adresskontoret, som han igjen folgte, da han 1783 blev Toldkontrollør og Postmester i Fredericia. Her fik han Privilegium paa at oprette et Bogtrykkeri og Adresskontor for Ribe Stift, saa at „Ribe Stiftstidende" er bleven begyndt i Fredericia. Han døde som Justitsraad 1789 og blev bisat i sin Familiebegravelse i en af de mindre Begravelsestjældere under Koret i St. Knuds Kirke. v. Westen har skrevet 22 forskjellige større og mindre Værker, dels paa Latin, dels paa Dansk, de fleste af naturhistorisk og medicinsk Indhold, af andet Indhold maa især nævnes: „Bevis at Tvekamp er et æreløst og taabeligt Foretagende", „Olivia", et Sørgepil, og „Kapitelstigten fra 1660". Hans Søn oprettede 1799 det v. Westenske Institut i Kjøbenhavn. P. v. Westen bliver betegnet som et „vittigt Hoved", men det forekommer mig, at han mere udmærkede sig ved Ordbram end ved Grundighed. I sin Tiltrædelses- og Fratrædelses-Henvendelse til Publikum bruger han gjentagende Ordet Cirkel og en i den Retning gaaende Bevægelse spores ogsaa i hans Skrivemaade. Han skrev ogsaa Vers over en lav Sko, men de ere en Grad ringere end Bjering's. Begge Dele vil man kunne skjønne af de to nævnte Henvendelser. Den første findes i Nr. 16 fra 1779 og lyder i Udtog saaledes: „Til det respective Publicum. Man forkynder ei en nye Sandhed, naar man siger, at Verden er underlagt Forandringer, i hvad Relation, man end vil bedømme den. Undertiden omskiftes Tingene, undertiden Personerne, saa at de begge blive fremmede i Tilskuernes øine. Ikke alletider ere de gode og fornøielige. Den høiere Gaands Bestyrelse er det kun, som sees først siden efter, og vi ledes med tilbundne øine. Spørg den Vise, som afpasser alle sine Skridt, og lad Alderdommen tale; begge skal sige os det. Endog Daaren skal af sin iammerfulde Forfatning gjøre det til en Grundsetning. Ved alt dette bør vi ei lade det Guddommelige Forsyn

*) Fr. Seidelin siger: „Andet Givtermaal og lykkeligere Kaar bestemte hende til at sælge Privilegiet."

gaae os af Sigte, og saaledes mistvilde ont angennemme Omskiftelser, som forledes til Overmod ved Lykkens Soel-Skin. Philosophen og langt mere en Christen er beroliget i begge Tilfælde. Hans øie er rettet paa Gud, og hans Villie hviler under den Høiestes Behag. Samvittighedens varme Følelser ere hans Ledere, og han har lært at haabe, endog saa da, naar intet Haab er. Hans stille Sukke trænge til Himlen, hans Lykkes Morgen Røde frembryder, hans Himmel opklares, og see! han besidles paa nye at leve op i en nye Bende-Cirkel, og ved at opmuntres at være virksom i de Pligter, denne hans nye Sphære fører med sig. Men — hvorhen med alt dette? Alene — — for at sige Dem, Respective Publicum, at det allernaadigst har behaget Hans Majestæt Kongen at benaade mig med det herværende Adresse-Contoir og Bogtrykkeri for Fyens Stift paa samme Maade, som min Formand det haft haver. Min Forfatning er herved bleven forandret, men ei min Lyft og Tver at tiene enhver. Glade Følelser opliver mig, og mit Hierte ofrer Million Tak-sigelser til Gud og Monarken, og skulle ieg ikke baade skylde Publicum og mig selv at sige dette, saavel som at forsikre den nøiagtigste Bindskibelighed i dette Fag for baade at fornøie og behage. Mit Ugeblad skal ieg bestræbe ligesaa meget at interessere den Tænkende som Daaren (!), ligesaa meget den Handlende, som Spøfarende, ligesaa meget Kjøberne som Sælgerne, og ieg vil gjøre mig det til en hellig Pligt at være til Nytte, saavel for Jordbrugerne, som Borgere, saavel for den Fremmede, som Indlendinger, ligesom den Plan, som min Formand i det øvrige har fulgt og lagt ved Adresse-Contoirets Nabning og sammes Indledning den 25 Novbr. 1771 skal ei heller blive ladet af Sigte. Men monne ieg ei vover for meget i den Cirkel, i hvilken ieg har bestemt at begive mig? Lidet maatte ieg kiende af mine Medborgeres Patriotisme, og mere end uskønksom vilde jeg paadrage mig min Omdømme, om ieg mistvilde deres bevaagne Understøttelse nu ved et, nu ved et andet udarbejdet Stykke, og en og anden nyttig Oplysnings og Efterretnings Indsendelse. Med saadan Fortrøstning anbefaler ieg saaledes baade mig, Contoiret og Bogtrykkeriet i enhver Bevaagenhed og Yndest. De laane mig deres ønsker; de unde mig deres Laalmodighed; de værdige mig deres Hengivenhed, som paa min Side skal lade mig det være yderst angelegent, hvad Flid og Velmeenighed kan opfylde med de hosføiede brændende Forbønner:

Lad, Himmel! Kongen nyde Held
Af Naadens rige Kilde-Veld!
Lad Kongens Huus staae evig fast
Mod alle Fienders Overlast!
See til hver trofast Embeds-Mand,
Befigne hver udi sin Stand!
Ynd alle dem, som vil mit Vel,
Dg gjør dem got til Liv og Siæl!
Fyld Landet med al Liv og Lyst!
Saa ønskes af mit følsomt Bryst.

Peter von Westen."

Peter v. Westen fik snart en farlig Konkurrent i den driftige Bogtrykker og Avisudgiver Chr. Sverfen (se Afsnittet „Forholdet til Fyens Avis“). Endskjønt Sverfen først 1780 begyndte Udgivelsen af „Fyens Avis“, henvendte v. Westen allerede i sidste Halvdel af 1779 sig gjentagende til Publikum paa en saadan Maade, at man tydelig mærker, at han havde en Forudfølelse af, hvad der vilde komme, og søgte at afværge Faren. Saaledes forkynder han under 6te August d. A. „det respective Publicum“, at han har faaet en „anseelig Deel nye Skrifter og forventer flere af alle Sorter, for des juldkommere i alle mulige Sprog og Tilfælde at fyldestgjøre enhver, saa at ingen tør befrygte sig at blive opvartet med gamle og forslidte Skrifter“, med hvilke Ord han aabenbart figter til Sverfen, som kjøbte Brandts gamle Skrifter. Han udbryder her til Slutning i følgende Kvad:

„Min Skiæbnes Vel forandret er: —
Dog! lader det, — som den, end vilde, —
Bed uforsvante Hændelser —
Mig — min Credit og Belfærd spilde. —
Dog nei! min Konges Gunst og Publici Behag
Forsikre mig, — at ieg tør haabe vunden Sag.

Lad komme, hvad der komme vil! —
Jeg alles Yndest mig befaler —
Forunderlig er Lykkens Spil; —
Min Flid, mit Vert, de for mig taler. —
Lad Himmel! Kongen og hans Huus staae evig fast!
Dg hver Belynder med for hver Mand's Overlast!“

Under 12te Novbr. f. A. fremkommer han atter med et stærkt Opraab til Publikum, men denne Gang tager han ikke fat med Fløielshandsker; thi han siger: „Mange sove, flere opholde sig ved Fordomme, men de fleste ere næsten følesløse, endog med de kiendeligste Forsøg, ved de meest loffende Fordele.“ Derpaa giver han sig den „Vre at invitere de Herrer Proprietairer, Geistlige, Embeds-Mænd og enhver Medborger af alle

Stænder" til at tage Deel i hans „Efterretninger“ og beder „ndmyggt, ærbødigst og tjenstfyldigt, at de ville lade deres Navne tegne her paa Contoiret.“ Han hilser paa Læserne ved hvert Aars Slutning og Begyndelse med et saakaldt Digt og tager i Nr. 18 for 1783 Afsted med „det respective Publicum“ ved følgende høitrvænde Henvendelse: „Saa svinder og standser I grandfænde Tanker over Forsynets for vore fortsæende Dine forunderlige og ufattelige Fjærelser, Cirkler om Cirkler! Virvler om Virvler! Buggen vandede og vaklede, — veltende os hist og her; — dog sov — og vaagnede — vi, næsten under det samme Zenith og Nadir. — Men, hvor blev vi siden af, — da vi begyndte at kravle — og vakle — paa Jordens tumlende Klode? — Vel slap vi Buggen og Ledebaandet uden Fare. — Vi begyndte selv ligesom at gaae ene. — Dog! — hvor tit havde vi ikke faldet til Lemmelæstelse, havde ikke de himmelske Bevogtere selv taget os under Armene, — og styrkende styret vores endda matte og uforsigtige Fied?“ — Her udbreder Forfatteren sig over Opdragelsen og det guddommelige Forsyn og kommer saa omsider til selve Sagen, idet han fortsætter: „Men, — hvorhen med alt dette? — Alene — for at sige Dem, respective Publicum, at det allernaadigt har behaget Hans Majestæt Kongen at be-naade mig med et andet Levebrød, og at ieg med allernaadigt Tilladelse har afhændet det herværende Kongelige privilegerede Adresse-Contoir og Bogtrykkeri til Velædle og Høilærde Hr. Friderich Seidelin, af hvem det respective Publicum maa forvente den nøiagtigste Vinfibeligbed for baade at fornøje og behage. Vær i det øvrige, respective Publicum, fornøjet med, at ieg af den ærbødigste og oprigtigste Taknemmelighed imod Gud og Kongen, og af det meest fornøiede og skønsonste Hierte for det høirespective Publicums Indest og Understøttelse til min Velsærds Befordring, i det Fag, ieg hidtil haver været indsluttet, opofrer følgende Afsteeds-Tanker.“ Her følger et langt Digt, som jeg dog ikke finder nogen Grund til at gjengive, da man af Ovenstaaende vistnok tilstrækkeligt kan bedømme Professorens Skrivemaade og Digterværk. — I Aargangene fra v. Westen's Tid findes nogle originale Stykker om Kvægesten, som dengang grasserede i Landet; disse tilligemed nogle beskrivende Afhandlinger af naturhistorisk Indhold ere uden Tvivl af Udgiveren.

Peter v. Westen folgte altsaa Trykkeriet med Tilhørende til **Frideric Seidelin**. Denne var en Søn af

Tubellæreren, Provst David Seidelin i Gamtofte ved Årsens (der døde 1791) og blev født dersteds den 5te September 1750. Han blev Student 1768 og tog den 7de August 1772 latinsk-juridisk Embedsexamen, hvorefter han i 9 Aar var Volontær ved Sø-Kommissariatet. Adresskontoret med Tilhørende beholdt han til 1791, hvorefter han levede som Kommissionær og Kirkevæрге i Odense og døde den 5te Decbr. 1822. Han var ligesom den følgende Eier af Trykkeriet, L. N. Faber, med til Bladets halvhundredaarige Jubilæum. Den Seidelinske Familie har erhvervet sig et bekjendt Navn, idet flere gode Forfattere og dygtige Embedsmænd ere udgaaede derfra, saasom Klaus Henrik Seidelin, der var Farbroder til Ovennævnte og Udgiver af „Politivennen“ og senere af „Dagen“ samt en Mængde Skrifter, Christian Seidelin, som var Præst til Frue Kirke i Odense fra 1770 til 1779 og en Broder til Frideric, Valentin Peter Seidelin, en Brodersøn, der for ikke længe siden døde som Provst i Dreslette ved Årsens.

Frideric Seidelin var ikke en saa frugtbar Skribent som sine to Formænd, thi han har uden Aargangene af „Odense Adresse-Contoirs Efterretninger“ blot skrevet: „Det smukke Rigns Procurator“, „Adolfs samlede Breve“ og „Noget Alhaande af Poesier“, Alt Oversættelser fra Tysk. Han tiltraadte Redaktionen den 9de Mai 1783 med følgende Henvendelse til Læserne: „Seg vover da idag at træde frem paa Skuepladsen med min Avise; hvorpaa ingen Umage skal blive sparet, men af alle Kræfter vil jeg arbejde paa at gjøre den for alle interresant og behagelig; hvor meget ønsker ieg ei, at den maa finde Publici Bisald, i hvis Indest ieg altid under de varmeste Ønsker for alles Velgaaende med fuld Høiagtelse anbefaler mig. Disse korte Tanker, finder ieg mig forpligtet at slutte med et ringe Vers:

Til

det respective Publicum.

Smellem Haab og Frygt jeg vover at begynde,
Min nys anlagde Plan,
Som fremmes kan ved Gunst og kraftig Inde,
Af elskte Fædreland: —
Seg føler Lyft og Rald til værdig Dansk at være,
Seg haaber Fynste vil,
Med vanlig Hjalpsomhed, som Patrioter nære,
Min rene Borger Ald: —
Til Fremvegt i mit Fag utrættet skal jeg uile,
Dg ofre al min Tid,

Dg jeg tør haabe, at Regieringen vil smile,
 Med Naade til min Flid. —
 Sid jeg maa i min Kreds, saa nyttig, virksom være!
 At Vinds mærke Vand,
 Maa mildt oplære sig, og uden Sminkelære,
 At rekke Venstabs Gaand,
 Saa skal ei min Ruin den Vindesynge nære,
 Men hjælpsom Indfødsfolt
 Min Nytte blive, — Flid skal varig Vidne bære,
 Dg blive Hjertets Tolk:

Friideric Seidelin."

Seidelin's Stil er mere jævn end v. Westens, men som Digter er ogsaa han fuldstændig Undermaaler. Først under ham blive de politiske Nyheder fra Udlandet regelmæssigt omtalte, men Stoffet er ikke sammenarbejdet, endnu mindre smagsfuldt bearbejdet. Ogsaa han henvender sig jævnlig til Publikum om ikke at svigte Bladet og ender som oftest med Onske om, „at det maa gaae Abonnenterne vel baade her og hisjet.“ Han synes at have følt sig noget trykket i sin Stilling, hvilket tydeligt fremgaaer af hans Afsteds-Henvendelse, som findes i det sidste Nr. for 1791; thi der siger han: „Udskillige Banskfeligheder og Fortrædeligheder, Frygt for at tabe for meget, og endelig et svageligt Helbred have bestemt mig til at afhænde mit Privilegium, uden at vide nogen anden Næringsvei. Sid min Eftermand maa blive lykkeligere end jeg.“ Med Undtagelse af et Par Sammenstød med Tversen — se derom Afsnittet „Forholdet“ etc. — undgik Seidelin med Vengsteligbed personlige Angreb, hvilket han ogsaa udtaler i følgende Svar til en Indsender: „Forfatteren til Rotte-Fabelen vil undskyldte, at ieg ei kan betiene mig af samme, da jeg altid, saavidt muligt, har vogtet mig at indrykke det Ustødelige, og det, som kunde vedrøre Personlig, og allermindst burde jeg da gjøre det i min sidste Avis, vel betænkende Ordspøget: Naar Enden er god er alting got.“ Om Seidelins Flytning af Adresskontoret og Trykkeriet se det sidste Afsnit.

Laurik Nicolai Faber var født den 11te Juni 1762 i Svanninge ved Svendborg, hvor hans Fader var Skovrider. L. N. Faber blev underviist først paa Als og siden i Odense, lærte fra 1777 Bogtrykkerkunsten i Stiftstidendens Trykkeri, kom 1781 til Bogtrykker F. W. Thiele i Kjøbenhavn og 1788 til Hofbogtrykker Schulz, hvor han postulerede og blev Bogtrykker efter den Tids Skik, var derefter i nogen Tid Typograf hos Chr. Tversen, købte 1791 Adresskontoret hersteds, hvis Efterretningers Udgivelse han begyndte med Aaret 1792, folgte Privilegiet og Trykkeriet 1796, medens han selv ved-

blev at drive en Boghandel, til Søren Hempel, blev 1810 bestykket til Inspektør ved Tugthuset i Odense og 1818 tillige ved Evangsarbejdsanstalten sammesteds. Han købte den Gaard, Nr. 41 paa Overgade, som hans Søn, Kjøbmand M. T. F. Faber, endnu beboer, og derhen flyttede han ogsaa Trykkeriet. Han døde den 13de Novbr. 1835, og hans Brodersøn, Biskop Faber, holdt Ligtaalen over ham.

Faber har ikke udgivet Andet end Avisen, men den besørgede han ogsaa ret forstandigt. Han skrev ingen Vers og henvender sig kun en enkelt Gang ved Nytaar til Læserne med Onsker og Bønner. Ved sin Tiltrædelse skrev han i Nr. 1 for 1792, at det havde altid været „hans Lyst og Attraa engang at kunne tælles med iblandt Odense Byes Borgere, men at hans Sag syntes at gjøre det umuligt at opnaae dette Maal.“ Han lader derpaa skimte, at uventede Omstændigheder vare indtrufne og havde bevirket, at det nu var blevet muligt, hvorpaa han fortsætter: „Jeg tilkiendegiver saaledes de høie og Respective Læsere, at jeg herved underdanigst og ærbødigst leverer den første af mine Aviser med det Onske, at samme maae vinde Deres ærede Gunst, som den behageligste Løn og Opmuntring for mig som Begynder. Hvad der bekiendtgøres i min Avis har i alle Tilfælde juridisk Fidem, siden den er authøriseret ved et allernaadigt Privilegium, som paa Forlangende skal blive enhver Vedkommende foreviist.“ Han fratræder Redaktionen med i det sidste Nr. for 1796 at minde Abonnenterne om at betale, hvad de endnu maatte skyldte for Avisen.*)

*) L. N. Faber var saaledes En af dem, som ere udgaaede fra Stiftstidendens Trykkeri og senere enten ere bleve Eiere af et alt oprettet Trykkeri eller have grundlagt et saadant og med det Samme som oftest tillige en Avis. Jeg skal her nævne de øvrige i dette Blads Trykkeri oplærte Typografer, som ere bleve selvstændige Bogtrykkere. Endnu før end Faber kom i Lære, havde Johan Frederik Schulz faaet udlært; han var født i Odense 1756 og kom efter fuldendt Læretid hos Bjerring til „Berlingste Bogtrykkeri“ 1777; han blev Hof- og Universitetsbogtrykker og døde den 28de November 1817. (Se Mere om ham i II Deel af „Den danske Boghandels Historie“). Wilhelm Frederik Laub lærte Bogtrykkerkunsten hos S. Hempel i Aarene fra 1822 til 1826, blev 1835 Bogtrykker i Nykjøbing paa Falster og i 1839 Udgiiver af „Lolland-Falsters Stiftstidende“, han døde den 10de April 1845. Det var dog først, efterat Friheden havde bortryddet Banskfeligheberne ved at oprette Bogtrykkerier og at udgive Aviser, at Typografer fra Tyens Stiftsbogtrykkeri nedsatte sig, saaledes Andreas Bang i Ræstved 1848, død 1870, L. Jensen i

SØREN KIERKEGAARD.

Søren Hempel overtog for en Kjøbesum af 5000 Rd. Trykkeriet, Adresskontoret og Avisen ved Nytaar 1797. Han var født den 3die Januar 1775 i Faaborg, hvor hans Fader, Christian Hempel, død 1809, var Distriktskirurg og Postmester. Han dimitteredes i Efteraaret 1793 fra Odense Skole og tog i April 1796 theologisk Embedsexamen, hvorefter han i det følgende Aar indtraadte i de ovennævnte Stillinger, hvortil han efterhaanden søiede Boghandelen. I 1813 blev han Forligelseskommissær, 1829 Rancelliraad, 1838 borgerlig Raadmand, 1835 valgtes han til Stænderdeputeret for Odense Kjøbstad og mødte i denne Egenkab ved Stænderforsamlingerne i Roskilde 1835, 1838 og 1840. Hans Fødselsdag, hans 25aarige Udgivelse af „Fyens Stiftstidende“ og dennes 50-aarige Jubilæum faldt sammen den 3die Januar 1822, i hvilken Anledning der fandt betydelige Høitideligheder Sted. Han døde den 12te Januar 1844, 69 Aar gammel, agtet og elsket af de Mange, som kjendte ham. Mange Sørgekvad findes i Stiftstidenden ved Budskabet om hans Død, deriblandt et af St. St. Blicher, der kalder ham „En Danne- mand foruden Frygt og Svig, blandt Stridende en Stifter af Forlig!“ og dette er vistnok en træffende Betegnelse af hans Karakter og Færd. S. Hempel havde Hjerte for Medborgeres Lær og bidrog meget til at fremme denne i Odense; han var saaledes et virksomt Medlem i Bestyrelsen for Lahns Stiftelse, var medvirkende ved Stiftelsen af Odense Asyl og Hovedmanden for Dannelsen af Stiftelsen af 18de September for trængende Haandværksmestre og disses Enfer; han indsamlede tidt betydelige Bidrag til Brandlidte og de ved Havets Oversvømmelse paa Danmarks Vestkyst ulykkelige Vandlidte, ligesom der ogsaa ved hans virksomme Medhjælp tilslød mange andre Trængende stor Hjælp. S. Hempel var Dilettant i Astronomien, skrev flere populære astronomiske Stykker i sin

Rorsør 1854, Henrik Christensen i Nykjøbing paa Mors 1855, død 1869, Henrik Andersen i Grøstjøbing 1858. En Enkelt er ogsaa slaaet ind paa anden Vej og har der gjort Lykke, saaledes en Hansen, som nu boer i Chicago og i nogle Aar var nordamerikansk Konsul i Helsingør. De Typografer, som vel ikke have lært i Fyens Stiftsbogtrykkeri, men dog i nogen Tid have arbejdet der og siden selv have faaet Trykkeri, ere: Rosenstand, som 1850 oprettede Trykkeriet i Rudkjøbing, Westrin, som begyndte i Kjerteminde og fortsatte i Odense, hvor han døde i 1865, H. Sørensen, som oprettede Trykkeriet i Silkeborg, og Liedje, som kjøbte det af Westrin hersteds oprettede Trykkeri.

Avis og byggede i 1819 det Taarn, som endnu bærer hans Navn, og som var bestemt til astronomiske Jagtagelser; han kaldte det „Graabrødelille“. Et meget stort Følge ledsagede ham til Graven den 19de Januar, og blev han ved denne Leilighed sandt og rigtigt betegnet som „Borgervennen“. Hans private Velgjørenhed skal have strakt sig meget vidt, men denne udøvede han i Stilhed.

S. Hempel har skrevet ikke saa Lidet; han var saaledes selv i mange Aar Redaktør af sin Avis, som ved ham fik et nyt Opsving baade i Henseende til Stilen og Indholdet, hvilket ogsaa vil kunne skjønnes af nedenstaaende Prøve; men ved Siden heraf udgik fra hans Haand flere Skrifter og Pjecer, saasom: „Et Ord til Sandhedens Venner, som Svar paa Bladet: Opfordring til Danmarks og Norges oplyste Mænd“ Kbh. 1795, „Haandbog i Moralens for Ungdommen“ Kbh. 1796, „Mennesket, en Journal af blandet Indhold“ Odense 1797. Alle de følgende Arbejder udkom i Odense. „Maneren, en Underhistorie“ efter det Lydske, „Min Mening om den nye Trykke-Forordning af 27de Sept. 1799“. Dette Arbejde var tilegnet den danske Regjering, udkom i andet Oplag og blev oversat paa Svensk. „Henrik Løve, en dialogiseret Heltehistorie“ efter det Lydske. Flere paa følgende Arbejder, som angik Tidens interessante Begivenheder, ere ligeledes Oversættelser fra Lydske, saasom: „Hamborgs Skjæbne og overordentlige Lidelser under det franske Nag i 1812 og 1813“, „Napoleons Reise fra Fontainebleau til Elba“, „Madame Mansons Beretning om hendes Forhold i Sagen mod Fualdes's Mordere med udførlig Beretning om dette Mord og de dermed foraarsagede Retsundersøgelser, med Mad. Mansons Portrait“. Han har ogsaa udgivet „Digterfrands, en Samling af ældre og nye Selstabsfange“, deriblandt flere af ham selv. En Pjece, som gjorde megen Opsigt, var hans „Velkommen Sorgen Thisted!“ S. Hempel var Theolog og optraadte med megen Kraft og Heflighed mod de pietistiske og andre religiøse Rørelser, som ved Grundtvig, Lindberg og Thisted vakktes her i Landet, og som han stadigen bekæmpede baade i sin Avis og med Skrifter som ovennævnte. Ligeledes udgik fra hans Haand Skriftet: „Jesus Kristus, som han var, er og bliver, Uddrag af hans egne Ord og Levnet efter Evangelisternes Beretning.“ Hempel har ogsaa efterhaanden i Trykken udgivet flere af ham holdte Taler ved den Lahnske Stiftelses Marsfest,

Som Manuskript for sin egen Familie har han udgivet: „Stamtavle over den Hempelske Familie i Danmark“, et Arbejde, som var paabegyndt af hans Farfader, der var født Nærheden af Ulm i Würtemberg 1699.

Fra Begyndelsen af Aaret 1797 til 11te Mai 1798 udgaves „Fyens Stiftstidende“ af Firmaet „S. Hempel & Comp.“, i hvilken Tid Trykkeriet var i Gaarden „Mageløs“, nu Billes Hotel, hvorefter det flyttedes hen i den af S. Hempel købte Gaard, hvori det endnu findes, nemlig Nr. 25 paa Vestergade. Kompagnonen var en fransk Emigrant ved Navn Joseph Benedict Lindenfels, født i Wien den 15de Decbr. 1762. Han opdroges dels i Paris dels i Wien, avancerede i den østerrigske Armee fra Lieutenant til Ritmester og deltog som saadan i Feltoget mod Tyrkerne i 1788—1790. Efter at have taget sin Afsked kom han til Paris, hvor han oplevede Nædselsperioden i 1792 og 1793. I 1796 udvandrede han til Danmark, hvor han, efter i den nævnte Tid at have været Medeier og Medudgiver af „Fyens Stiftstidende“, nedsatte sig i Kjøbenhavn. Her var han fra 1799 til 1807 Lærer ved det Schouboeske Institut. Han gik 1807 i dansk Krigstjeneste som Kapitæn i Landeværnet og forfremmedes siden til Major i Artilleriet. Han var ogsaa i nogle Aar Lærer ved Landkadetakademiet. 1816 fik han sin Afsked og flyttede til Altona, hvor han døde den 16de Febr. 1833 i meget smaa Omstændigheder. I et paa meget godt Dansk skrevet Brev af 7de Januar 1831 beder han for „allersidste Gang“ H. om Hjælp i sin store Nød. L. har udgivet nogle Skrifter i det tydske og franske Sprog. Hans Navn nævnes kun en enkelt Gang i Stiftstidenden, og hans hele Medvirken ved Redaktionen indskrænker sig vistnok til, at han af og til havde Del i Affattelsen af den staaende Artikel „Krigsfuepladsen“. — Det var denne i mange Henseender høist mærkværdige, begavede og flersidig dannede, men tillige meget urolige og ustabile Mand, som ved sin Ankomst her til Danmark blev kjendt med S. Hempel og formaaede ham til at forlade den theologiske Bane for i Forening med sig at optræde som Journalist. Han fandt i Hempel en aandsbeslægtet, opvakt ung Mand, hvis friere politiske og religiøse Ansuelser allerede, skjøndt han kun var 21 Aar gl., havde vakt Opmærksomhed ved flere af ham udgivne Skrifter. — Lindenfels havde ved Anbefalinger eller paa andre Maader vidst at skaffe sig Forbindelser med flere af Landets Stormænd, blandt disse Statsminister Schim-

melmann, og flere af den fynske Adels, ved hvis Kaution eller Laan han tilveiebragte en Deel af de fornødne Pengemidler til at slutte Handelen med Faber. Han instruerede ogsaa Hempel med Hensyn til Affattelsen af den politiske Del af Avisen*), i hvilken han dog, som ovenfor sagt, ikke selv tog megen Andel, men levede et temmelig flot og frit Liv dels i Odense, dels i Kjøbenhavn, hvorhen han undertiden reiste, medens han overlod Arbejdet til Hempel. Herved blev der snart et saa betydeligt Deficit i den fælles Kasse, at en Fallit allerede i Foraaret 1798 stod for Døren, da Lindenfels efter en venstabelig Overenskomst opgav Kompagnifabet og drog til Kjøbenhavn. Hempel sad nu ene tilbage med en betydelig Gjæld, som ofte gjorde ham helt fortvivlet. Han blev imidlertid i sin Nød taget under Armeene af flere Velyndere, som han paa Grund af sin Dygtighed som Avisfriver havde vidst at erhverve sig, saa at han efter nogle Aars Kamp kunde see bedre Tider imøde.

Efter Lindenfels's Bortgang var S. Hempel indtil sin Død Eneudgiver af Stiftstidenden, medens han dog senere tog en stadig Medarbejder. Naar dette er skeet, kan ikke angives; thi de første Medarbejdere nævnes ikke i Bladet — se det Nærmere herom under „Redaktørerne“. S. Hempel tiltraadte Udgivelsen med følgende i Nr. 3 fra 1797 optagne Anmeldelse, der ved sin Korthed, sit forretningsmæssige Sprog og sine bestemte Udtryk vidner om en ny Tid, en Tid, som synes at maatte ligge et hundrede Aar efter Bjering og P. v. Westen: „Da vi have kjøbt

*) Af de Breve, som indledede Forbindelsen, ere endnu flere fra Lindenfels til S. Hempel opbevarede; i et af dem hedder det i Oversættelse: „Gjør Dem især Umage for at faae Joversens Avis at læse“ — L. opholdt sig dengang i Odense og Hempel i Kjøbenhavn, og L. havde i nogen Tid fra Hamborg været Korrespondent for Joversens Avis og leveret „Krigsfuepladsen“ i dennes Avis — „her finder De i „Krigsfuepladsen“ min Maade at udtrykke mig paa, mine Phraser, Floskler, Perioder, Bendinger o. s. v. Kun ved flittig Dvelse vil De opnaae den Færdighed, som er uundværlig for Avisfriveren eller Oversætterten. Avisstilen er nemlig forskjellig fra den belletristiske, filosofiske, theologiske, ja endogsaa fra den egentlig historiske, eller snarere, den har noget tilfælles med dem alle.“ At L. var veltilfreds med Frugterne af sin Anviisning, sees af følgende Linier af et Brev, som L. skrev til H. nogen Tid efterat Kompagnifabet var hævet: „Fahren Sie nur so fort, und Sie werden ganz ohne Zweifel Ihren schönsten Lohn in dem Ruhme, Dänemarks vorzüglichster Journaliste zu sein, finden.“

MORTEN CHRISTIAN HEMPEL.

Hr. L. N. Fabers Privilegium paa at holde Adresse-Contoir m. m. i Odense (af hvilken Aarsag Aviserne Nr. 1 og 2 allerede ere af os forfattede) og vor Ansøgning om samme Privilegii Confirmation nu er bevilget, saa bekendtgjøres herved det ærede Publikum, at disse Aviser udgives to Gange med et Bidrag paa et halvt Ark ugentlig, og forsendes med den ridende Brev-Post udenfor Provindsen. Vi anbefale hermed vore Aviser til samnes nærværende og tilkommende Læsere, med den høitidelige Forsikring, at vi stedse skulle have Sandhed, Nøiagtighed og ædel Morstab for Dine, samt forsyne os med ethvert muligt Middel, som kan virke med til dette Maals Opnaaelse. Endelig bede vi, at de Avertiffementer, hvormed man vil bæere os, maatte blive os tilsendte under vores antagne Firma, i vort Logis. Odense den 9 Januar 1797, Søren Hempel & Comp." S. Hempel henvender sig i Tidens Løb ingenfinde saaledes til Publikum med Bøn om at støtte Bladet, som hans Forgængere gjorde, ligesom han ogsaa kun skjælden, endskjøndt han ret ofte forsøgte sig i at skrive Vers, skrev Digte i Avisen.

I Aaret 1832 overdrog han Boghandelen til sin Svigersøn, Rancelliraad Helm-Petersen, der døde den 19de Juni 1870, og senere paa samme Maade Bogtrykkeriet til sin ældste Søn, Morten Christian Hempel — den anden Søn er Hr. Rancelliraad Hempel, forhenværende Distriktslæge i Assens, som nu boer i Odense — medens han selv beholdt Udgivelsen af Avisen indtil sin Død.

Førend vi forlade S. Hempel, der i saa mange Aar var Avisens dygtige Leder, og efter hvem den endnu stundom hævnes Hempels Avis, vil en lille Prøve paa hans Stil vist være Læserne velkommen. Efterfølgende Brudstykke er taget af Tilbageblikket paa Aaret 1822: „Aaret 1822 svandt under varslende Udsigter og truende Tilberedelser. Brød end Uveiret ikke løs, des rædsommere bebudede hyppige Lynglint fra den mørkede Horizont dets Nærmelse. Er Meningskampen overalt den frygteligste, med hvilke bange Anelser seer Jordborgeren da ikke to aldeles kontrasterende Systemer i fjendtlig Stilling udfordre hverandre, og idet de stride om Herredømmet, opbydende Alt, hvad gjensidig Misgjendelse og uforsønligt Had, Bødsel og List, kold Egoisme og lidenskabelig Forblindelse formaae, ruste sig til Kamp paa Liv og Død. Naar de forskjelligste Røster, alle i Mennekehedens, Sandhedens og Religionens Navn, paa alle Kanter lyde;

naar vi see de samme Grundsætninger, de samme Handlinger her hylde, hist fordømte; naar vi dertil see Kraftløsheden og Fortvivlelsen næret ved den stigende Kreditsvækkelse og deraf flydende Standsning i Handel og Agerbrug og alle fredelige Næringskysler, den man kun forgjæves søger at afhjælpe ved Lægemidler, der ofte forværre Sygdommen, de skulde helbrede — da kan Sagtageren ikke dølgge for sig selv, at Vulkanen brænder skjult under hans Fødder, at Man har mere Grund til at skjælte for, end haabe paa de kommende Ting, hvortil det Gjæringsstof, Tiden er saa svanger med, alt mere nærmede sig sin Udvikling i det forløbne Aar, som i det Hele udmærkede sig mindre ved omfattende, afgjørende Resultater end ved de meest spændte Forhold, hvori saavel vor og de andre Verdensdele stode til hverandre, som de sydvestlige og sydøstlige Halvøer indbyrdes til det øvrige Europa.“ — Herved sigtes til de daværende Forviklinger i Spanien og Grækenland eller rettere Tyrkiet.

Medens Franskmændene laae her i 1808, stod en fransk Revue i Spidsen af Bladet.

Morten Christian Hempel overtog — i Genhold til allerhøieste Privilegium af 8de Juni 1836 — den 12te Januar 1844 Udgivelsen af „Fyens Stiftstidende“ tilligemed Fyens Stiftsbogtrykkeri. Han var født i Odense den 30te Juli 1799 og blev, efter i nogle Aar at have frekventeret Odense Kathedralskole, sat i Lære hos Bogtrykker Elmenhoff i Randers. Efter udstaaet Læretid foretog han — tildels i Selskab med sin hidtilværende Principals Søn, J. M. Elmenhoff, — i Aarene 1817 til 1820 en Reise omkring i Tyskland og Østerrig; han arbejdede blandt andre Steder i Leipzig, Schneeberg, Wien og Dresden, og han medbragte fra denne Reise, som han næsten udelukkende gjorde tilfods, mange Minder, som han i de ældre Dage med Forkjærlighed dvælede ved. Strax efter sin Hjemkomst blev han Faktor i Faderens Bogtrykkeri og i Aaret 1825 ægtede han Mathie Christiane Lund, en Datter af afdøde Byfriver Lund i Rudkjøbing. Han stod nu i Spidsen for Trykkeriet og havde den udelukkende Ledelse deraf, indtil han fra 1ste Januar 1841 forpagtede det af sin Fader og saaledes overtog det for egen Regning. Sin Tiltrædelse af Udgivelsen af Stiftstidenden kundgjorde han ved i Nr. 13 for 1844 simpelthen at underrette Publikum om denne Kjendsgjerning, men der skete heller ingen Forandring med Bladet, idet Carl Bagger i Virkeligheden ved-

blev at redigere det indtil sin Død. Vel nævnes M. C. Hempel i et Par kortere Tidrum som Redaktør; men det skete kun af Hensyn til Presselovsforholdene, og han har næppe nogensinde selv ledet Bladet. Han levede et temmelig stille og tilbagetrukket Liv i sit Hjem (først i lille Graabrødrestgade Nr. 7 og senere i Gaarden Nr. 25 paa Vestergade), og helligede næsten udelukkende Trykkeriet og Regnskabsvæsenet sin Virksomhed. I sine Fritimer syslede han med sine Blomster i sin Have (han udgav et Par Skrifter om Blomsterdyrkingen, hvoraf „Flora“ har et temmelig betydeligt Omfang), og i de sidste 10 Aar af sin Levetid udstrakte han denne Virksomhed til sit Landsted „Elysium“ i Svendsstrup, Stenløse Sogn, hvor han havde smukke Have- og Skovanlæg. Trods det stille Liv, han førte, havde han vundet et ikke ringe Antal Venner, i hvis Kredt han gjerne deltog i et muntert Lag, navnlig ved Fisketoure, hvoraf han var en stor Under. Han var af Naturen vel begavet og besad megen Dannelse, men han havde en afgjort Afsty for at træde offentlig frem, hvorfor han ikke som Faderen deltog i det offentlige Liv. Derimod lignede han denne i stille Godgjørenhed, som han udøvede i et vidt Omfang. Han døde den 5te Juni 1861, 62 Aar gammel, efter saaledes at have udgivet Stiftstidenden i 17 Aar. Følgende Vers af en Sang (af Jul. Chr. Gerson), der blev affungen ved hans Baare, betegner træffende hans Færd:

„Lærmløst Du leved, dog ei uden Nytte,
Tidt bragte Hjælp Du ind i Armøds Hytte,
Hvile paa Arbeid, Frihed til at vandre
Undte Du Andre.“

Efter M. C. Hempels Død udgaves Stiftstidenden af hans Enke **Mathie Christiane Hempel** til 1ste Januar 1862, da Trykkeriet, Bladet og Adresskontoret tilligemed Gaarden Nr. 25 paa Vestergade for en Kjøbesum af 50,000 Rd. overdroges til den nuværende Eier, daværende Fuldmægtig under Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig, Cand. juris **Sorgen Christian Dreyer**, født den 11te Mai 1832, og gift med den foregaaende Udgivers Pleiebatter, **Elisabeth Marie Petersen** (død den 9de Marts 1864).

B. Redaktorerne.

Stiftstidendens første Eiere, Bjerling, P. v. Westen, F. Seidelin og L. N. Faber redigerede

selv Avisen; de havde ingen faste Medarbejdere, Referenter og Korrespondenter. S. Hempel redigerede ligeledes selv Avisen i mange Aar, men hvor længe kan ikke med Bestemthed angives; thi de første stadige Medarbejdere nævnes ikke. Bladet udkom saaledes indtil den 20de September 1838 med S. Hempel ogsaa som Redaktør, og den politiske Del deraf var stedse, saalænge han selv redigerede eller levede dens Affattelse, det, der udmærkede det ved et sjældent rent Sprog samt en klar og koncentreret Fremstilling af de vigtigste Begivenheder. Det var ogsaa derfor saa vanskeligt for ham at faae tilfredsstillende Medhjælp eller Redaktører, da han i en mere fremrykket Alder og paa Grund af mange andre Forretninger maatte benytte saadanne. Dette forskaffede baade ham og dem, han henvendte sig til, mange Bryderier. Den Første, som med Visshed vides at have haft stadig Bestjæftigelse med Bladets Redaktion, er **Ove Thomsen**. Efter ham kom Litteraten **F. C. Sillerup***). Forholdet imellem ham og S. Hempel har næppe været det bedste; thi han skildrede sin Principal for C. Bagger som et sandt Uhyre (se Baggers Levnet ved Møller). Det er **Carl Bagger**, der først og fra den ovennævnte Dag fremtræder som en ligeoverfor Udgiveren og Publikum ansvarlig, selvstændig Redaktør; men medens han først offentlig fremtræder som saadan fra det ovennævnte Tidspunkt, havde han dog allerede i 1836 overtaget Ledelsen. Her at ville give en udførlig Biografi af denne mærkelige Mand anseer jeg for urigtigt, da en saadan er leveret af Hr. Wilhelm Møller i andet Bind af Carl Baggers samlede Værker. Jeg skal derfor her nærmest omtale ham som Redaktør af „Fyens Stiftstidende“. Digteren Carl Bagger blev født paa Fødselsstiftelsen i Kjøbenhavn den 11te Mai 1807; sin Moder lærte han aldrig at kjende, men hun skal have været Tomsfru i en Tobaksboutik paa Vesterbro. Faderen, Peter Christian Bagger, Justitiarius i Politiretten, blev af sin stolte Moder formeent at gifte sig med den fattige Pige, men i Stilhed sørgeede han dog for Moderen og Barnet og før sin Død i 1810 bestemte han, at Barnet skulde bære hans Navn og indtræde i en ægte Søns fulde Ret. Han overgav Drengen til sin Broder, der var Kapitæn i Søetaten, og tog det Løfte af ham, at han vilde være en Fader

*) See Mere om ham i Grønsø's „Forfatter-Lexicon“ Side 656 og i „Supplement“ til dette Værk Side 796.

for Barnet. Da B. var 3 Aar gammel, kom han i Huset hos denne Farbroder, hvor han fandt Venlighed og et omhyggeligt Tilsyn. Da denne Farbroder døde i 1814, kom Drengen til Bedstemoderen, der opdrog ham efter Rousseaus Opdragelsesprinciper; hun klappede ham med den ene og slog ham med den anden Haand, mens Skjældsord, som „Sittebarn“, „Soreunge“, „Bastard“ regnede ned paa ham. I sit 11te Aar kom B. i Roskilde Skole og havde under Opholdet dersteds et meget daarligt Logis. I 1822 forflyttedes han til den da begyndende nye Skole i Sorø, hvor han fik en Gratistplads. Her trivedes han godt, det vil sige, han levede under gode ydre Forhold og udviklede sig frit uden dog at være slittig. Han var Skolens gode Hoved, der skrev Vers, gjorde Kommers og lavede Karrikaturtegninger. Her sluttede han sig til Brødrene Frederik og Valdemar Fiedler, Sønner af Justitsraad Fiedler til Basnæs ved Korsør, kom hjem med dem i Ferien, hvorved han lærte at kjende deres Søster, Thora Fiedler, med hvem han i 1827 blev forlovet. Denne Begivenhed gav hans rige poetiske Aand et stærkere Sving og allerede fra denne Tid have vi smukke Sange fra hans Pen. Det var ogsaa under Opholdet i Sorø, at han først stiftede Bekjendtskab med H. C. Andersen, der dengang gik i Slagelse Skole. I 1828 underkastede han sig 2den Examen med 1ste Karakter og kom nu til Kjøbenhavn. Jeg vil ikke videre drøle ved det Liv, han her førte, men blot bemærke, at han skulde studere Jura, men tilbragte sin meste Tid paa Vinkjældere og Ripper, hvor han ved sit Liv og Lune spillede en fremragende Rolle i et meget blandet Selskab; hans republikanske Tænkemaade gjorde ham til Fjende af det dannede Selskab. Det vilde Liv beherskede ham endogsaa i den Grad, at han i nogen Tid næsten ganske havde glemmt sit Ungdomsideal paa Basnæs, medens hans pekuniære Forfatning tilsidt blev saa fortvølet, at han ofte ikke havde Tag over sit Hoved eller ialfald kun fik det ved Andres Godhed; thi hans digteriske Frembringelser og Delagtighed i et Par kjøbenhavnske Tidsskrifters Redaktion indbragte ham kun Lidet, og dette Lidet bortgav han hensynsløst indtil den sidste Svind. Hans Arbejder bleve heller ikke ret skattede af Samtiden, og dette bidrog til at trykke ham dybere ned i „Skidnehøjen“. Men netop som han i Slutningen af 1836 var sin fuldstændige Undergang nær, indtraf to Begivenheder, der igjen reiste ham for nogen Tid.

Hans Forlovede skulde sendes til Hamborg for at glemme ham, men da B. erfarede dette, vaagnede hans slumrende Kjærlighed og paa sin Fod begav han sig til Korsør og fik ogsaa der en Sammenkomst med sin trofaste Pige. Hvorledes dette Stævnemøde har grebet ham, sees bedst af det gribende Digt, hvori hans Følelser ved denne Leilighed skildres, og som han har givet Navn efter det Skib, „Løven“, som skulde føre hende bort. Kort derefter fik han Ansættelse hos S. Hempel som Redaktør af „Fyens Stiftstidende“. Af en vel underrettet Kilde har jeg faaet følgende Oplysning om dette Forholds Tilblivelse: Bagger sad en Eftermiddag i 1836 med nogle af sine Venner i et Beværtungssted paa Kjøbenhavns Vesterbro og faaer i en Avis Die paa S. Hempels Bekjendtgørelse om, at han ønskede sig en Redaktør. „Her er Noget for mig“, udbrød Bagger, og Vennerne opmuntrede ham til strax at søge Pladsen. Paa Stedet skriver han med nogle faa Linier Ansøgningen, som han slutter med: „Vil De forresten vide, hvem jeg er, da er jeg Forfatteren til „Min Broders Levnet““ — en af hans bedste Fortællinger, som han udgav under det pseudonyme Navn Johannes Harring, og hvori han skildrer sig selv. S. Hempel modtog Tilbudet med den Bemærkning: „Naar han har kunnet skrive „min Broders Levnet“, saa kan han ogsaa redigere min Avis.“ Slutningen var raske, og det viste sig, at den heller ikke var saa ganske rigtig. Han blev imidlertid modtagen med aabne Arme af hele den Hempelske Familie, og Forholdet vedblev ogsaa hele Tiden at være meget godt, idet man tilbøls paa Grund af hans rige Lune og Hjertens Godhed saae igjennem Fingrene med hans Udskjelser. Som Redaktør var Bagger ikke rigtig paa sin Hylde; det stadige og udholdende Arbejde, som følger med Redaktionen af en Avis, der næsten ganske skal skabes ved een Mands Pen, tiltalte ikke ret længe den urolige Digteraand. Han blev imidlertid fuldstændig revet ud af sine flette Omgivelser og fik et Udkomme, der satte ham istand til ved den elskede Kvindes Side at sætte eget Bo, ja han kom endogsaa saa vidt, at han købte sig et Huus — det, hvori nu Kunstdreier Asjam boer paa Vestergade — hvori han levede indtil sin Død. Rigtignok folgte han det engang, og det for en Spotpris, men da det var skeet i utilregnelig Tilstand, gik Handelen, efterat Sagen var bleven paadømt i Højesteret, tilbage. I en lignende Tilstand begik han ogsaa det Misgreb at give

Blads til en indsendt og for Grosserer Muus yderst fornærmelig Artikel, der havde tilfølgende, at han et Aar blev sat under Censur, ligesom han ogsaa ved denne Sag forvoldte sin Principal mange Bryderier. Hans Redaktørvirksomhed i det Hele taget veed jeg ikke bedre at karaktisere end ved at gjengive den Udtalelse derom, som findes i N. Müllers Biografi af C. Bagger:

„I den Tid, hvor Provindsaviserne for Størstedelen vrimlede af private Rivsmaal, var det slet ingen let Sag at være saaledes Mellemand mellem de stridende Parter; det manglede da heller ikke paa Ubehageligheder, thi anonyme Smudsbreve, Skjældsord eller Trusler om at blive sat i „Corsaren“ eller „Fædrelandet“, hvis han ikke optog det og det Snjerat o. s. v. hørte omtrent til Dagens Orden. I længere Polemiker indlod han sig kun yderst sjælden og forstod da altid at se sine Modstandere af paa en udmærket morsom Maade, saaledes i Polemiken med Pastor Mau og Ove Thomsen. Egentlig ledende Artikler indeholdt Bladet ikke, og Redaktørens individuelle Mening kommer kun sjælden direkte til orde, — han var i den Henseende, som han selv siger, „den republikanske, men med Moriansmaske gaaende Carl Bagger“. Datidens stærke politiske Rørelser greb ham med fuld Magt; saaledes var han en varm Tilhænger af den vaaguende skandinaviske Idee og med Liv og Sjæl med i Kampen imod det indtrængende Tyrdske; han var en personlig Ven af Laurids Skau og skrev et gribende Sørgekvad ved Peter Hjort Lorenzens Død.“

Desværre kunde Bagger heller ikke holde sig oppe i Odense; han søgte og fandt her snart et lignende Selskab som det, han havde forladt i Kjøbenhavn, og hvori Smaasnapse og Ol udgjorde Forkæringen, der frydredes med en vis Gemytlighed og et overgivent Lune. Hans Sundhed blev naturligvis undergravet ved dette Liv, og i Sommeren 1846 kunde han ikke forlade Sengen, i hvilken han ogsaa redigerede Avisen. Dertil kom en Hændelse, som stærkt paastyndte hans Død: hans eneste, høitelskede Søn, en opvakt Ungling paa 18 Aar, fik i Ferien paa Landet ved at løfte en Sæf et saadant Knæk, at det den 21de Oktbr. bevirkede hans Død. Dette Slag brød B's sidste Livskraft; han døde den 25de Oktbr. 1846, og Fader og Søn bleve under megen Deltagelse begravede paa samme Dag i een Grav.

Er Digteren C. Bagger end ikke i levende Live bleven forstaaet og skattet, saa har han dog faaet det

Ønske opfyldt, som han udtaler i sidste Vers af Sangen „Ønskerne“:

„Men Tren i skinnende Sølvemor,
 Hun svæve ned paa min Grav i Nord,
 Hun kæmpe kjæft imod Glemfjels Bold
 Og sjonge mit Navn for en yngre Old.“

Efter Bagger's Død indtil Aarets Udgang staaer M. C. Hempel igjen som Stiftstidendens Redaktør, men med Begyndelsen af Aaret 1847 overdrog han Redaktionen til **Nicolaus Heinrich Peter Seedorf**. Han var født i Tzebo den 23de Januar 1808, studerede i nogen Tid i Kiel og kom her til Danmark som Huslærer hos Ritmester Sehestedt paa Fraugdegaard, hvor han lærte at kjende sin endnu levende Hustru, Sophie Paludan. Han synes at have sluttet sig oprigtigt til den danske Sag og ledede Avisen i de bevægede Aar 1848, 49 og 50 i frifindet Mand. Personlig hylbede han vistnok ligesom Bagger republikanske Anskuelser, men da disse ikke stemmede med Bladets Retning, holdt han dem enten ganske tilbage eller lod dem komme til syne ved at give Avisen et let bondevenligt Anstrøg. I Stridighederne under det Ørsted'ske Ministerium var han paa Ministeriets Side, hvorved han skadede Bladets Udbredelse. (Se Mere derom i det III Afsnit.) — Han levede et stille Liv, tog kun liden Del i de mange offentlige Forhandlinger, som da førtes, og var personlig kun kjendt af den lille Kreds, som han havde sluttet sig til, men denne agtede og elskede ham for hans trofaste Venkab og sjældne Velvillie. Han døde samme Dag som Bagger, nemlig den 25de Oktbr. 1854, kun 44 Aar gammel.

Den 1ste Decbr. 1854 overtog Digteren **Sulius Christian Gerson** Redaktionen. Medens de to foregaaende Redaktører tiltraadte deres Virksomhed uden nogen Henvendelse til Publikum, findes en saadan af Gerson i Nr. 302 for det nævnte Aar, hvori han lover at værne om den ved Grundloven givne Frihed og fremhæver, at han vil skjænke litterære Frembringelser en særlig Opmærksomhed. Stiftstidendens har saaledes haft to Digtere til Redaktører, og vedkommende Aargange bære ogsaa Spor af, at Ledelsen har været i saadannes Hænder. Gerson redigerede Bladet indtil Udgangen af 1863*), efter hvilken Tid Udgifveren

*) Om Gerson's Forfattervirksomhed se Ersklev's Forfatterlexicon Side 490 og Supplement til samme Side 550 og 551.

selv, med Undtagelse af en kort Tid i 1864, da Cand. polit. **Tauber** (nu Udgiver og Redaktør af „Sørø Amtstid.“) var Redaktør, har havt Ledelsen under Medvirkning af flere Medarbejdere, af hvilke især maae nævnes

hans Broder, Løjtnant Cand. phil. **J. N. L. Dreyer** og Forfatteren af nærværende Arbeide. En kort Tid efter **C. Baggers** og ligeledes efter **Seedorffs** Død har Kantor **Mumme** været medvirkende ved Redaktionen.

III.

Bladets Formater, Størrelser, hvor tidt det ugentlig er udkommet, samt Abonnementet.

I de første tre Aar udkom Bladet kun een Gang om Ugen, nemlig hver Fredag, og det hver Gang kun med et halvt Ark; det kom som et lille Hefte, idet det var trykt og sammenlagt i et Oktavformat af samme Størrelse som det, Balslevs Bibelhistorie har. Fra Begyndelsen af 1775 til Nytaar 1784 vedblev Bladet vel at udkomme kun een Gang om Ugen i samme Format, men da altid med et helt Ark ad Gangen, men fra den nævnte Dato og til Begyndelsen af Aaret 1797 udkom det regelmæssig to Gange om Ugen i Kvart med tospaltede Sider, men kun med et halvt Ark ad Gangen, saa det indeholdt næppe mere, end da det udkom kun een Gang om Ugen med et helt Ark ad Gangen. Det var den Svørenske Avis, som foranledigede denne Formatforandring, thi denne Avis begyndte strax i 1780 at udkomme to Gange om Ugen i Kvart, der nysigtig havde samme Størrelse, som Stiftstidenden fik 1784. Da **S. Hempel** i Begyndelsen af 1797 overtog Bladet, blev det betydelig udvidet; Formatet blev vel det samme, men Avisen udkom nu tre Gange om Ugen, stundom endog saa med et Tillæg; kun i 1811, 1812, 1813 og 1814 medfulgte ikke et saadant. Fra 1815 til 1831, begge medregnede, kom der omtrent ligesaa ofte fire som tre Numere om Ugen, men fra 1832 til 1835, begge medregnede, kom der regelmæssig 4 Numere. De Dage, hvorpaa Avisen udkom, have ikke altid været de samme, saaledes kom der i nogen Tid endog saa et Numer om Søndagen; disse Uregelmæssigheder hidrørte fra Forandringer i Postgangen. (Da Avisen begyndte at udkomme, kom der kun een Gang om Ugen Post fra Kjøbenhavn.) — I 1836 udkom der oftere 5 Numere om Ugen, og saaledes vedblev det indtil den 8de Mai 1845, fra hvilken Dag der regelmæssig udkom 5 Numere ugentlig; fra denne Dag findes ogsaa bemærket, at Bladet blev trykt med Hurtig-

presse*). I Tiden fra 1797 til 1845 udvidedes Bladet ikke blot, som anført, ved at udkomme oftere, men ogsaa ved, at Avisen blev større, nemlig første Gang ved Begyndelsen af 1833, da den blev $\frac{3}{4}$ Tomme længere, anden Gang ved Begyndelsen af 1837, da den blev een Tomme længere, og tredje Gang ved Begyndelsen af 1842, da den blev to Tommer længere, og kan vel nu siges at have Folioformat. Bredden med Hensyn

*) Trykkeriet er hver Gang blevet flyttet med Adresskontoret og har nu Plads i den Bygning, hvorpaa det ovenfor omtalte Hømpelste Taarn er anbragt, og som er en af de ældste Bygninger i Byen; paa en Sten ud imod Graabrødre Plads findes nemlig det Lungesse og Brykkesse Baaben, og derunder følgende Indskrift: „1594 hafver Erlig oc Velbyrdig Fru Karen Brykke, Sal. Jøer Lunges til Slomstrup, ladet bygge dete Hus.“ (Slomstrup ligger i Ringkjøbingegnen. Karen Brykke har altsaa ladet denne Bygning opføre til sit Enkesæde.) Bygningen har endnu Spor af de oprindelig takkede Gavl, hvorimod det mærkelige Høfegulv i underste Etage nu er borte. Den nuværende Eier har forlænget Bygningen imod Ost og i det Hele taget udvidet Bygningerne betydeligt; han har saaledes ladet opføre den anselige og smukke Bygning i Lille Graabrødrestræde ligeoverfor Kathedralskolen og forlænget Mellembygningen imellem den gamle Hovedbygning ud imod Vestergade (i denne Hovedbygning's Stueetage har Adresskontoret i mange Aar havt Plads) og den ovenfor nævnte Trykkerbygning, og i denne Mellembygning findes nu Adresskontoret. Trykkeriet er i den samme Eiers Tid ligeledes blevet meget udvidet og forbedret, saa det nu turde være det største i Provindsen; det har saaledes to fortrinlige Hurtigpresser, en Satineerpresse, tre Haandpresser, en kalorisk Maskine paa to Hestes Kraft og en Gaskraftmaskine, ligeledes paa to Hestes Kraft; det kan præstere Rodetryk og eier en Skriftmasse af omtrent 120 Centners Vægt; Hurtigpresserne gjøre aarlig over 3,500,000 Tryk. For 50 Aar siden vare 10 Personer beskæftigede i Trykkeriet, nu omtrent 30. Trykkeriet bestyres af Hr. Faktor **J. C. Diester**.

til Satsen blev ikke udvidet, saa at Siderne vedbleve at være tospaltede. En anden Udvidelse fandt Sted ved et Tillægsblad, kaldet „Bidrag til Tidshistorien“, hvoraf det første Numer udkom den 12te Decbr. 1828; der udkom deraf i Begyndelsen kun eet Numer om Maanedes, senere eet hver Uge; det ophørte i 1854. I Begyndelsen kunde der særlig abonneres paa dette Tillægsblad. I 1846, 1847, 1848 og 1849 udkom der 5 à 6 Numere om Ugen, som oftest 6, men fra Begyndelsen af 1850 og til Dato er der udkommet et Numer hver Søndags Aften, og det tidt med et Tillæg, der enkelte Gange har forladt Pressen som Morgenblad. Naar store Begivenheder eller Noget, som havde vaakt megen Røre, er indtruffet, er der udkommet telegrafiske Meddelelser eller Flyveblade. Siden 1842 er Bladet fire Gange blevet gjort større, nemlig den 1ste April 1852, da det blev trespaltet og een Tomme længere, ved Begyndelsen af 1862, da det blev to Tommer længere og $\frac{3}{4}$ Tomme bredere, den 24de Marts 1865, da det blev firspaltet og een Tomme længere, og endelig ved Begyndelsen af 1867, da det fik den Størrelse, som det nu har. Aargangene fra 1822 til 1830, begge medregnede, ere forsynede med Indholdsfortegnelse, hvilket man meget maatte ønske, at alle Aargange havde været. Den 30te September 1871 blev der begyndt med, istedetfor at give Tillægsblade, nu og da, naar Avertissementernes Omfang maatte gjøre det nødvendigt, at lade Bladet udkomme med fem Spalter.

Med Hensyn til det Antal Bogstaver, som Avisen indeholdt i sin første Aargang, og det Antal, som fandtes i Aargangen 1869, er den bleven 34 Gange større, eftersom den første Aargang omtrent indeholdt 748,000 Bogstaver, og den for 1869 omtrent 26,000,000 Bogstaver. Da „Fader Bje-

ring“ lod sin første Lille gaae ud i Berden, drømte han vistnok ikke om, at dens Efterfølgere vilde blive saa mange og store. Hvis Stiftstidenden i de næste hundrede Aar vil vore i samme Forhold, vil den blive et Ræmpeblad, omtrent som Jordens største Blad for Tiden, men som det ikke er rimeligt, at dette vil skee, er det heller ikke ønskeligt, da vi saa ikke vilde have Tid til at læse den, idetmindste ikke saa grundigt, som den nu bliver læst.

Hvormange Abonnenter, Bladet i Begyndelsen har havt, har jeg ikke kunnet faae at vide, men deres Antal har ganske vist ikke været stort, næppe over 200. Sverfen derimod samlede ved sine mange Forbindelser som Frimurer, Boghandler og Eier af et Leiebibliothek, det første af den Slags i Odense, strax en betydelig Læsefreds om sit Blad, ja han fik snart flere Abonnenter, end Stiftstidenden havde, og i Seidelins og Fabers Tid gik det ganske vist tilbage med det sidstnævnte Blad. S. Hempel og Lindenfels, der begge havde eller rettere i en Hast fik mange personlige Belyndere, den Første ved sin Dygtighed, Frimodighed og sine Familieforbindelser, den Anden ved sit behagelige Væsen og som Frimurer, bragte snart Abonnementet til at stige, men, saavidt jeg har kunnet skjønne, beholdt dog „Fyens Avis“ lige til Sverfens Død de fleste Læsere. I Aarene Tredivte, fra hvilken Tid man først nøie kjender Abonnentantallet, havde Stiftstidenden imellem 14 og 1600 Abonnenter; dette Antal vedblev dog ganske vist at stige, men naaede dog først i Krigsaarene 1848, 49 og 50 op til 2000. Efter Krigen i Aarene 1851, 52 og 53, da Bladet stillede sig paa Høistatspartiets Side, tabte det et Par Hundrede Holdere, men Forholdet vendte sig snart, og efter 1855 har der bestandig været Fremgang, saa der nu haves henimod 3500 Abonnenter.

IV.

Bladets Navne og Bignetter.

I de Aar, Avisen udkom i Oktav, altsaa fra 1772 til Udgangen af 1783, hed den: „Kongelig Privilegerede Odense Adresse-Contoirs Efterretninger“ og var prydet med en Bignet, som skal forestille Hellig Knud, der i den venstre Haand holder Rigs-

æblet og i den høire Haand et Flag, hvorpaa Odense Vaaben, en Lillie, er afbildet; imellem Figurens Fødder er ligeledes anbragt en Lillie. Figuren er indfattet med Afbildninger af Bygninger; disse omgives igjen af nogle Snirkler. Fra Begyndelsen af 1784

til Udgangen af 1791 hed den: „De til Forsendelse med Posten Odense Kongelig allene privilegerede Adresse-Contoirs Efterretninger“; Bignetten er den samme, kun at Snirklerne ere faldne bort. Fra 1792 til Udgangen af 1796 havde Bladet følgende Titel: „Fabers Fyenske Avertisements-Tidende eller de til Forsendelse med Posten Kongelig allene privilegerede Fyens Stifts almindelige Adresse-Contoirs Efterretninger“. Bignetten forestiller i denne Tid en kvindelig Figur, som holder to Skjolde, paa det ene er Odense Baaben, Lillien, og paa det andet Fyens Baaben, Lindormen, afbildet. Her er altsaa baade ved Titelen og Bignetten betegnet, at Bladet var for hele Fyen. I Begyndelsen af 1797 blev Titelen: „Fyens Kongelig allene privilegerede Adressecontoirs Aviser“. Paa Bignetten findes ikke længere den kvindelige Figur, men Skjoldene ere beholdte, og ovenpaa dem sees Merkurstaven. Den sidste Del af Titelen blev 1799 forandret til „Adresse-Avis“ med Tilføielse af „og Avertisements-Tidende“. Ved Begyndelsen af 1811 blev Bignetten, som den nu er, og Udgiveren forklarer den ved følgende Vers:

„Avisen.

Liber flugte — Ar forsvinde —
 Grav og Bugge vørges om —
 Dagene som Vække rinde
 i det Hav, hvorfra de kom.
 Flug jeg iler frem paa Tidens Binger,
 og hver Læser velmeent Ønske bringer;
 men og for mig selv en Bøn jeg vover,
 i det Haab mig den Du opfyldt lover:
 Kjære Fader! nu paa femten Aar
 i Dit Vrende saa fro jeg gaaer;
 dobbelt fro i Aaret jeg indtræder,
 om Du skjænker mig — som Yngling — nye Klæder.

Udgiveren.

Da, som Barn, Du hidindtil gif freidigt frem —
 Edles Bisald holdt for sande Vre —
 Og i Haab, Du mig og Dem
 end i Manddoms Alder kjær vil være —

at i Klæderne Dit Værd Du aldrig søger;
 men Dit indre Værd end meer forpøger,
 saa Du vinder i hver billig Læfers Dom —
 Steer det her, hvad Du har bedet om.

Avisen.

Paa Glimmer og tomme Pragt jeg ingen Priis sætter.
 Efter Dit Bink og Kyndiges Domme jeg ene mig retter.
 Derfor siig mig Dit Ønske — og hvad det betyder
 som Du ved dette ny Stempel mig byder.

Udgiveren.

Mit Ønske er: at Dine Manddoms Aar
 maae snart i Fred og Ro saa sødt henvinde,
 og efterhaanden læges Krigens Saar —
 som Dine Ungdomsaar saae stedsse rinde.
 Kronen, som hist Du ovenfor seer,
 ægte Fødelandsfind Dig indgønder.
 Trolig stildre hvad i Verden steer
 Dig Jordkuglen rundelig byder —
 Merkurstaven — med Barsomheds Smille
 sømmelig Nyhedsklyft at tilfredsstille.
 Ved Solen Dplysning Du have i Sigte —
 og Sandhed, dens Søster, Du aldrigen svigte.
 Ved Slangen om Tidens Kredsløb Du mindes;
 at Følgen af hver en Tids Handling vil findes:
 Af Menneskens Daad — af Staternes Stigen og Fald,
 som af Journalistens heel vigtige Kalb! —

Fra 1ste Januar 1831 til 1ste April s. A. er Bignetten borte, fordi det gamle Stempel var opslidt, og et nyt endnu ikke lavet. Under 1ste Juli 1836 blev Titelen igjen forandret og kom til at hedde saaledes: „Fyens Stifts Kongelig ene privilegerede Adresse- og politiske Avis samt Avertisements-Tidende“, den 1ste April 1852 blev den: „Fyens Stiftstidende, Kongelig ene privilegerede Adresse- politiske og Avertisements-Tidende“, og denne Overskrift er senere forandret til det, den nu er, nemlig: „Fyens Stiftstidende, Kongelig ene privilegeret Adresse-, politisk og Avertisements-Avis.“ — Papir og Tryk ere i Bjerings og v. Westens Tid meget gode, i de næste to Gieres mindre gode, senere igjen bedre.

V.

Forholdet imellem „Fyens Stiftstidende“ og andre Blade, især „Fyens Avis“.

Man kan ikke fortælle „Fyens Stiftstidendes“ Historie uden at omtale det Forhold, som har fundet Sted imellem den og „Fyens Avis“; thi dette Forhold trækker sig, om ikke som en rød, saa dog som en stærkt farvet Traad igjennem de fleste Aargange. Naar man nuomstunder med blandede Følelser læser de Angreb,

som „de ærede Samtidige“ gjøre paa hinanden, maae Haarene reise sig paa Ens Hoved ved Synet af det Skyts, hvormed de tidligere Udgivere af de to nævnte Aviser hilsede paa hinanden. Det er grovt Skyts, og det bliver betjent med ikke ringe Færdighed. Boghandler Christian Tversen grundede „Fyens Avis“ i 1780, og da han udgav den lige til sin Død den 1ste Marts 1827, er den mest bekjendt under Navnet „Tversens Avis“, ligesom Stiftstidenden sædvanlig tidligere blev kaldt „Hempels Avis“. Uden at have videnskabelig Dannelselse var Tversen en meget oplyst Mand, et vittigt Hoved og en behagelig Selskabsmand, og da han ikke forsmaaede noget som helst lovligt Middel til at skaffe sin Avis Indgang i Publikum, blev han snart en farlig Rival for Stiftstidenden og fik, som ovenfor bemærket, snart flere Abonnenter end Stiftstidenden havde. P. v. Westen søgte at aflede det truende Veir ved i 1780 at udgive sin „Adresse-contoirers Natur, Oprindelse og Rettigheder“, hvori han viste, at han var ene berettiget til retslige Bekjendtgørelser og Meddelelser, og truede med at anlægge Sag imod Tversen, hvis han ogsaa vilde gjøre sit Blad til Organ for slige Ting, men det blev ved Trusler, og saaledes gik det ogsaa under P. v. Westens Eftermænd. Smidlertid fik Tversen senere, dog næppe før i 1809, de samme Privilegier, som Stiftstidenden havde; men disse gik tabt, da Dve Thomsen den 1ste Juli 1836 overtog „Fyens Avis“. Grunden til, at P. v. Westen søgte en anden Stilling, maa vistnok have været den, at han ikke kunde udholde Konkurrencen, og hans tvende Eftermænd, Seidelin og Faber, gik det endnu værre. Avisfjænderiet i den Tid, hvori de tre nævnte udgave Stiftstidenden, var dog ikke betydeligt; man faaer en Fornemmelse af, at de ikke have turdet vove sig i Kæft med den snilde og vittige Tversen, hvilket for Seidelins Vedkommende bestemte fremgaaer af følgende Svar, som findes i Nr. 21 for 1783:

„De vittige Critiquer mod mig, hvormed Hr. Bogtrykker Tversen slutter sin saa kaldede Fyens Stifts Avis Nr. 40, agter jeg ingen Besvarelse, men kun et Smil eller Tænkendes Latter værdig. — Ved Taushed troer jeg best at ophæve mig over en siin Ven; det være derfor langt fra, at jeg indlader mig i nogen Pennekrig med ham, baade fordi hans Raadhed er Alle velbekjent, og fordi jeg endnu mindre tør maale mig med den værdige Mand, som for nylig har været

Formaalet for hans skumlende Pen. Men da dette, hvortil jeg har været nødfaget, er baade første og sidste Gang — at det ikke blev sidste Gang, skulle vi strax faae at see — „jeg sætter Pen til Papiret mod ham, saa øiiser jeg mig herefter befriet for hans paa min Beføstning anbragte Vittigheder. — Jeg indstiller for det øvrige denne Sag til det Høistærede og veltænkende Publici upartiske Omdømme, som best uden min Erindring let paaskønner“ — skønner —, „hvorhen det med Avertissementers Indrykkelse rigtigst skal henvende sig, enten til et Kongelig allernaadigst privilegered Adresse-Contoir eller til Hr. Tversens Bogtrykkerie.

Seidelin.“

v. Westen angreb slet ikke Tversen i selve Avisen, og de to Andre gjorde det, som ovenfor bemærket, kun spagfærdigt. Iblant de forskjellige Veie og Midler, som Tversen brugte for at skaffe sin Avis Udbredelse, var ogsaa den, at han fik dannet et saakaldt „Typografisk Selskab“, der befattede sig med at recensere udkomne Bøger, og disse Bedømmelser bleve optagne, dels i Avisen under Overskriften „Værde Sager“, dels i et Hesteskrift, kaldet „Almeennyttige Samlinger til Kundskabers Udbredelse og Hjertets Forbedring“, hvis Holdere i Begyndelsen fik Avisen gratis. Disse Kritiker, som ofte vare meget skarpe, henledte den lærde Verdens, der dengang omtrent var enstydig med den læsende Verdens, Opmærksomhed paa Avisen. Enkelte bleve naturligviis ogsaa fornærmede ved disse Anmeldelser, og Seidelin benyttede sig heraf og skrev en Artikel under Overskriften „Tanker om skarpe og bidende Critikker“, hvori han revser Tversen, men denne svarede ved at gjøre sig lystig over S.s Gardinprædiken. I 1784 beskylde Seidelin Tversen for, at han har formaet et Postkontor til at indsende Bestillingerne paa hans — S.s — Avis — til sig, hvorved Abonnenterne naturligviis fik „Fyens Avis“ istedetfor Stiftstidenden. Tversen klarede denne Sag ved at vælte Skylden paa Postkontoret, og dette klarede sig igjen ved, at Avisernes Navne vare saa lidet forskellige, at en Forverling let kunde finde Sted. For at undgaae en saadan Forverling for Fremtiden fik begge Aviser senere Navn efter Udgiverne. En anden Gang beskylde S. sin Kollega for, at han „skriver Andres Hænder og Navn efter“. Anledningen hertil var, at en Parykmagerente havde bedet Tversen om for sig at skrive en Bekjendtgørelse om, at man hos hende

kunde faae Oblater, som vare bedre end de, man fik paa Adresskontoret, hvortil Tversen, vistnok uden Tilskyndelse fra Enken, havde søiet, at det var upatriotisk at kjøbe Oblater af en omflakkende Tydsker, hvilket Adresskontoret gjorde. Striden herom gaaer igjennem flere Numere, og Præsten ved Frue Kirke, en Broder til Seidelin, bliver indviklet i Sagen, idet han kalder Enken til sig og formaaer hende ved Trusler til i Stiftstidenden at erklære, at Tversen havde skrevet og indrykket det omtalte Avertissemment uden hendes Tilladelse. Tversen tog nu alvorlig fat paa begge Brødre og tvang ved Trusel om Sagsanlæggelse Udgiveren til at tilbagekalde sin Beskyldning.

Faber turde slet ikke binde an med Tversen, og undlod i Regelen at svare ham. I Anledning af, at Faber ligesom sine Formænd paastod, at retslige Avertissemmenter ingen Gyldighed havde, naar de ikke havde staaet i hans Blad, svarede Tversen med endel Spydigheder og sluttede med følgende Grovheder: „Man har i den sidste Tid seet endeel anonyme Vers fra den Faberske Presse, blandt hvilke man endog seer et Titelblad prydet med 2 Personer, som maaskee skulle forestille Forfatterens og Forlæggerens Portraitter, hvoraf den fornuftige Deel af Publikum næsten har sluttet sig til, at Nogen maatte være brækket ud af Daarekisten. Men, det maa dog kun være en Candidat til samme, som gjør Prøve, i Forventning af at komme der. Smidlertid, da slikt taabeligt Væv af Pøbelagtigheder ikke kunne behage disse Avisers Læsere, vil man af Urefrøgt for samme, ikke anføre noget videre deraf. Foragt er saadanne usle Smøreriers visse Løn, og Renovationsvognene deres Udødeligheds sidste Befordring!“

Striden antog store Dimensioner, da S. Hempel blev Tversens Konkurrent. N. M. Petersen siger: „Fjendskabet, der fra Først af var alvorlig meent, blev et Middel til at vække Læselyst og at skaffe deres Blade Affætning. Siden faae man dem gaae fortrolig sammen og hørte dem overlægge, hvilke Ukvemsord de vilde bruge om hinanden. Publikum bed paa Maddingen.“ Denne Uttring af N. M. Petersen turde dog nok være mindre rigtig og beroe paa en løs Formodning. Striden var alvorlig meent og velbegrundet. En Skinfægtning eller et Komediespil har bestemt ikke fundet Sted, ligesom ogsaa en slikt Færd, idetmindste hvad Hempel angaaer, formeget vilde have været i Strid med hans bekjendte aabne og djærve Karakter.

Hempel var som Redaktør Tversen fuldkommen voren, og da han anvendte de Tiltrækningsmidler, som Tversen havde anvendt, var det ikke saa underligt, at den Sidste nu blev Angriberen. Tversen besyldte først Hempel for, at han paa en underfundig Maade havde faaet Lindensfels, som dengang, boende i Hamborg, var Korrespondent for Tversens Avis, til at gaae i Kompagni med sig. — Om Urigtigheden heraf se Side 12. — Efterat de i nogen Tid havde kæmpet med hinanden i Bladene, begyndte de at bombardere hinanden med Pjecer, og Hempel aabnede Ilden med Pjecen: „Hele Svineavlen, eller fuldstændig Underretning om Svinenes Røgt, Pleie og Behandling, deres Benyttelse, Kundskab om deres Sygdomme og sammes Helbredelse, efter det Tydske“, hvori der rigtignok helt igjennem tales om de virkelige Svin, men det paa en saadan Maade, at man tydelig mærker, at Pjecen en møntet paa Tversen. Tversen svarede med Pjecen: „Pasquillanterne S. Hempel & Comp. i Moralitetens Gabestok“, hvorpaa Hempel igjen tog Ordet i Hestet: „Christian Tversen for Publicums Domstol“. At det var grovt Sknyt, man fyrede med, vil fremgaae af, at Tversen gjentagne Gange bruger Skjældsordene: „flette Mennesker“, „Slyngler“, „Kjeltringer“, „Affum“, „Tølper & Comp.“ o. s. v., og at Hempel i sit Svar siger: „Af alt dette følger uimodsigeligt, naar Tversens Sætning antages, at Tversen er den største Pasquillant i Danmark.“ Mærkelig nok førte denne Feide ikke til Sagsanlæggelse, hvormed der dog ofte blev truet. At de siden dog kunde taale at see hinanden fremgaae deraf, at Hempel indbød Tversen til Stiftstidendens halvhundredaarige Jubilæum og ved denne Leilighed udbragte en Staal for ham, hvori han fremhæver hans Fortjenester af at have hævet Provindspressen til større Selvstændighed. Men denne Fæst foranledigede, at Striden paany blussede op. Tversen synes at være bleven misundelig paa Hempel over den Glands, som han ved dette Jubilæum fastede over sig og sit Blad. Ifølge de Dplysninger, som Hempel meddeler i „Haandlygten“, skal Tversen nemlig kort efter Halvhundredaarsfesten have skrevet et Brev til Fattigkommissionen, hvorved han foranledigede, at S. kom til at betale en større Fattigkat; dernæst pønsede han paa at finde en Leilighed, hvorved han kunde stikke den Trumf, som han mente, der var spillet ud til ham ved Jubilæet, og han fandt denne ved at udregne, at hans Blad og

Trykkeri i Begyndelsen af 1825 maatte være hundrede Aar gamle, og han høitideligholdt derfor en Hundreaarsfest. Til dette Resultat var han kommen ved at betragte sit Trykkeri som en Fortsættelse af Biskop Ringos i Aaret 1685 oprettede Bogtrykkeri og sin Avis som en Fortsættelse af Brandts Notificationsliste. At han i begge Henseender havde fuldstændig Aret, vil dels fremgaae af, hvad jeg ovenfor har sagt om hint Trykkeri og denne Avis, dels deraf, at det er mere end sandsynligt, at Ringos Bogtrykkeri ikke er gaaet over til Brandt. (Se Mere derom i den ovenfor nævnte Afhandling i det litterære Selskabs Samlinger.) Om man end kunde betragte Tversens Avis som en Fortsættelse af Brandts, saa kunde den dog først i 1835 have høitideligholdt et hundreaarigt Jubilæum, eftersom det var i 1735, at „Ugentlige Notificationsliste“ begyndte; fra Ringos Presse er, som bemærket, aldrig udgaaet nogen Avis. Dette og endnu flere Ting, som det Tversenske hundreaarige Jubilæum gav Anledning til, belyste Hempel paa en spøgende, men dog yderst drilagtig Maade i et Tillægsblad til Nr. 4 af Aargangen 1825, hvilket Tillæg han kaldte „Haandlygte til Tversens Avis“. Jeg skal blot gengive Slutningsordene af dette morsomme Aftstykke: „Tag nu dette for hvad det er: et velmeent-broderligt Raad til, ikke at ville hovere eller jubilere paa min Bekostning. Lad os ikke flamres! Det klæder saa godt, naar Sødsfende enes, hvorfor jeg og, som den Eldre, beder Dig derom, lille Bro'er! Tøvrigt skal Du vist aldrig faae Leilighed til at klage over nogen Superioritet fra min Side, naar Du ikke tvinger mig dertil. Ogsaa Vi kunne være Verdens Lys; men saa maae vi ingen Forargelse give. Det er blevet som en fix Idee hos Dig, at Du vil anses for den ældste; men om endogaa en Enkelt kunde lade sig det binde paa Ormet, gives der Andre, som see dybere i Tingen. Lad mig derfor see, Du stræber at undertvinge den, hvergang den vil opstige! at Du flittig bruger min Haandlygte, og derved sparer baade Dig og Mig for at gribe til de nymodens Argantiske Lamper, som jeg frygter ville skjære Dig i Dinene.“

Ogsaa med Dne Thomsen havde Hempel i Aaret 1836 betydelige Stridigheder, men disse handlede om Privilegiet. — Forholdet imellem begge Aviser var efter den Tid ingensinde af den Bestaenhed, at den smaalige Skinsyge kom til at skinne igjennem hver Linie i Drøftelsen af Stridsspørgsmaal, og disse angif

nu ogsaa mere Sagen end Personen, men en livlig Forhandling fandt dog af og til Sted, lige til „Fyens Avis“ den 31te Marts 1868 ophørte at udkomme.

Endskjøndt S. Hempel var en velvillig Karakter, har han dog foruden med „Fyens Avis“ havt en Mængde Pennefeider saavel med enkelte især litterære Personer som med andre samtidsige Blade. I den store Baggesenske Feide tog han Parti imod denne Digter, men her blev han i Aaret 1816 affeiet paa samme spøgende Maade, som vi ovenfor have seet, at han sagde Tversen Besked. Baggesen svarede ham nemlig ved et Skjentedigt, hvori følgende morsomme Vers forekommer:

„Naar man i Kjøbenhavn, Stavanger eller Rom
Ei veed, hvad man skal tænke,
Bør man sin simple Hempeldom,
Før man den lader løbe Landet om,
Forsigtig med en lille Mundkurv lænke.“

I den meget lange Aarrække — næsten et halvt Aarhundrede —, i hvilken S. Hempel udgav Avisen, var det ikke tilladt at skrive Noget, hvorved Regjeringens Foranstaltninger kritiseredes; naar der reistes en Polemik, maatte denne angaae Sager, som ikke vare afhængige af Regjeringen; dertil hørte især Kritik af litterære Frembringelser, navnlig paa det religiøse Omraade, og her var det ogsaa, at S. Hempel mest kæmpede, medens det dog vistnok stundom var Biskop Plum og andre fremragende Geistlige og Lærde, der, uden at ville give Navn til, smedede Baabnene. Kun en enkelt Gang finde vi ham optrædende paa en saadan Maade, at der gjøres Angreb paa Regjeringsforanstaltninger; dette var Tilfældet i Aaret 1803, da han skrev Noget om Odense Bys Fattigvæsen. Men det kom han heller ikke rigtigt godt fra. Det danske Rancelli tilskrev Stiftamtmanden — Kammerherre Gersdorff — angaaende denne Sag, og i denne Skrivelse, som igjennem Magistraten blev meddelt S. Hempel, hedder det: „Collegiet kan ikke andet end misbillige de af Hempel brugte Ubladelser, da de synes at ville kaste en ufordeelagtig Skygge ei allene over de af Hr. Kammerherre, men endogaa af Cancelliet afgivne Resolutioner. Smidlertid vil Man dog, i Betragtning af, at Hr. Kammerherre har bevidnet, at denne Mand ved sin Virksomhed har bidraget meget til Odense Bys Fattigvæsens nye Indretning og Bestyrelse, og da det er muligt, at han ikke med nogen Overlæg til at skade kan have nedskrevet de citerede Steder, for denne Gang overse, hvad der er skeet,

ligesom Man ogsaa formoder, at han for Fremtiden vil indsee Nødvendigheden af, at der bruges større Barsomhed i Valget af Udtryk i Henseende til det, som af ham ved Trykken offentlig bekiendtgøres." Dette Aftstykke, som ikke findes aftrykt i Avisen, har Hempel givet følgende Paaskrift: „Løn for Selvopofrelse". Den faderlige Formaning, hvormed Skrivelserne slutter, synes Hempel at have lagt sig paa Sinde, thi han paadrog sig siden ingenfinde Regjeringsens Uvillie, langt mindre nogen Pressesag, ligesom der kun findes faa og smaa Censurhuller i Avisen; de fleste af disse hidrøre fra de mange og lange Stridigheder, som den daværende Eier af Kragshøj, Proprietair Hansen, i Aarene fra 1830 til 1846 foranledigede med Forskjellige i Fyen, og hvoraf den om Veiene var den længste og heftigste. I Begyndelsen var Hempel paa Hansens Side, men da Hansen gik for vidt, idet han skrev blot for at yppe Strid, skilte Hempel sig fra ham og fik ham saa til Modstander.

I Aarene fra 1825 til 1836 havde S. Hempel de fleste og største Fejder, og det næsten altid paa det religiøse Omraade. Med Udholdenhed og uroffelig i sin Overbevisning, stred han mod de Dpvaakte i Kjertemindeegnen, der af og til, bleve forsvarede i „Fyens Avis", stundom ogsaa i et eller andet jydsk og kjøbenhavnsk Blad, medens dog de fleste istemte den Haan og Spot, som lød fra Modstandernes Side, hvortil næsten alle Præster og Dannede hørte. Af en lignende Bessaffenhed var hans Strid med Præsten Sorgen Thisted i Gyrstinge, hvilken Feide endogsaa, som bemærket i II Afsnit, blev ført ved Bjecer. Næsten alle daværende Blade toge Parti i denne Sag, der blev ført med større Hestighed end Grundighed. En mindre Polemik af samme Art, nemlig om hvad der var Kristendom og ikke Kristendom, blev i de samme Aar ført med en Kjøbmand S. C. Brandt i Svendborg.

Af Polemiker af anden Art skal jeg blot nævne en med Byfoged Johnson i Middelfart, som ikke er mindst mærkelig derved, at Johnson i sine Indlæg som da ogsaa i sin hele Embedsførelse brugte Rafts Skrivemaade, der ved Siden af Stiftstidendens traditionelle — „Fyens Stiftstidende" har altid været meget konservativ med Hensyn til Retskrivningen — seer meget afstikkende ud. — En anden for Uindviiede ubetimelig Strid yppede Hempel i Aaret 1828 med „Aarhus Avis". Jeg skal først omtale Striden og derefter antyde

Grunden til, at S. tog saa djærvt fat. Et i Kjøbenhavn i 1824 begyndt Blad, „Konversationsbladet" kaldet, der udgaves af en relegeret Student Proft, anmeldte „Aarhus Avis" paa en meget rosende Maade, hvorefter „Konversationsbladet" ligesom til Tak omtaler „Aarhus Avis" som „det bedste og meest velskrevne af alle danske Provindialblade, af hvilket de fleste endog kun ere et Echo." Dette fandt Hempel at være for drøit og tog til Gjenmæle i en saakaldt „Aftvungen Erklæring", hvori det hedder: „Bant til at staae paa egne Been, og Gader af at blande sig i uvedkommende Ting, taug jeg hidindtil, skjøndt maaskee Ingen bedre end jeg — ifølge særegne Omstændigheder — var istand til at løfte Dækket og vise det hele Gjøglepil. Men da man nu begynder at sægte paa fremmed Grund og bliver vel høirøstet, da en grovere Løgn (Man pardonnerer, at jeg kalder Tingen ved sit rette Navn!) længe ikke er læst paa Prent i Danmark, og da Aarhusianeren har tiet dertil; saa nødfages jeg til at bryde en Tausshed, der ellers let kunde udtolkes som Feighed, og at give et foreløbigt Bink om den lave, uædle Maneer, hvorpaa Vedkommende lægge en skadefro Lyst for Dagen til at underminere Andre, ned sætte deres Fortjeneste og berøve dem Frugten af deres Virken." „Aarhusianeren" og „Konversationsbladet" faae derefter Terten ordentlig læst; „giftige Dglereeder", „Løgnens og Falskhedens Organer", „Rænkesmede", „disse Løgnere og Skrydere ville omsider falde tilbage i deres Intet", „den ene Navn hakker ikke Dinene ud paa den anden", „en maskeret Dæmon besjæler den hele Plan", „den allersorteste Utat", „at opfostre Slangen i sin egen Barm", „Krybet opæder sig selv", „det er flige Uslingers Natur at forfølge Belgjoreren og med Tyvehaand at frarane ham hans Fortjenester" og flere lignende Kraftord og Betegnelser forekomme i Erklæringen. For at forstaae dette heftige Angreb, skal jeg oplyse om, at Udgiverne af „Aarhus Avis" og „Raketten", der var et af de første Blade, hvoraf vi senere have haft saa mange, som paa en indirekte Maade angreb Næsten paa hans gode Navn og Rygte, havde begge staaet i et nært Forhold til S. Hempel; den Første, A. F. Elmquist, havde nemlig i nogen Tid været beskæftiget i Hempels Boghandel og modtaget flere Besøjer paa sin Principals Velvillie og Tillid, hvortil hans senere Forhold ikke gjorde ham fuldt værdig, den Anden, M. Winther, der havde været Eskadronsfirurg i Odense, hvilken Stilling han

mistede paa Grund af Slet Opførsel og Uredelighed, kom jævnlig i Bogladen og havde benyttet denne Gang paa en Maade, som, naar Hempel havde villet det, kunde have havt meget slemme Følger for ham. Begge erkjendte imidlertid deres Forseelse, og Hempel tilgav dem. Om disse Forhold findes interessante Oplysninger i Hempels efterladte Papirer. Da de nu begge ikke blot optraadte som Konkurrenter til deres tidligere Velgjørere, men ogsaa i Forbindelse med Proft lagde an paa til deres egen Forherligelse at nedsætte ældre Blade, kom Hempel i Garnisk og benyttede Leiligheden til at antyde for Publikum, at han havde Trumfer paa Haanden, som de allierede unge Konkurrenter vist ikke gjerne saae blive udspillede. Og S. tog heller ikke fejl; Elmquist svarede paa en undskyldende Maade, og de Andre tav stille. Forresten kan det ogsaa nok være, at S. med ikke synderlig Glæde var Vidne til, at der fremstod flere nye Blade, der havde et godt Greb paa at tiltrække sig Opmærksomhed. „*Århus Avis*“ havde saaledes Korrespondenter i Kjøbenhavn, hvoraf den ene var Proft, der meddelte Bladet Smaanotitser, der, endskiønt de ikke havde andet Værd, end at de pirrede Nysgjerrigheden, dog gjerne læstes og derved skaffede Bladet Udbredelse. Denne Opfattelse finder Støtte i følgende Sted i den omtalte Erklæring: „*Svad nogle Strøe-Notitser fra Hovedstaden angaaer, da kan der, ved vor periodiske Litteraturs nærværende Frugtbarhed*“), ikke af Privat-Korrespondence blive stort andet Udbytte at opsanke, end Ammestue-Eventyrer og Gadehistorier, hvorfor det ikke lønner sig at salarere Noget.“

*) Hvor ringe denne Frugtbarhed ligeoverfor vor Tids Bladlitteratur var, vil fremgaa af følgende Oplysning: I Aaret 1830 var der i Danmark udenfor Kjøbenhavn kun 13 Bogtrykkerier med ligesaa mange Aviser, nemlig et i hver af følgende Byer: Helsingør, Slagelse, Ålborg, Viborg, Århus, Thisted, Randers, Horsens, Veile, Ribe, Åpnne og to i Odense. Aviserne fra disse Bogtrykkerier udkom kun fra 2 til 4 Gange om Ugen, og det i et meget lille Format.

Med de andre Blade, som efterhaanden ere fremkomne i Odense og i de andre fynske Byer, og hvoraf det ældste, „*Svendborg Amtstidende*“, ikke er ældre end fra 1841, har Stiftstidenden sjælden havt nogen Brydning.

At nævne alle de Emner, som ere bleve drøftede i Stiftstidendens hundrede Aargange, vilde her føre for vidt. Dagens politiske Spørgsmaal have, siden S. Hempel overtog Udgivelsen, for det meste faaet en ret udførlig Omtale; Oversigten over den udenrigske Politik og Begivenhederne i Udlandet var, som bemærket, den Del af Avisen, som S. Hempel især skjænkede sin Opmærksomhed, og Aargangene fra den store Napoleons Tid og den græske Frihedskamp indeholde meget velskrevne og udførlige Meddelelser og Betragtninger over den Tids store Begivenheder og Hændelser. Men disse Artikler foranledigede naturligvis sjælden nogen Drøftelse, eftersom de kun fortalte om fuldendte Kjendsgjerninger og vare et Udtryk for den Stemning, som deltes af Nationens Flertal. Underledes var det med Omtalen og Bedømmelsen af den indenrigske Politik og de stedlige Forhold og Tilstande. Paa disse Omraader er der i Bladet ført mange Forhandlinger, medens dog selve Redaktionen siden S. Hempels Tid i Reglen har forholdt sig passiv. S. Hempel derimod blandede sig meget ofte i Polemiken og skrev i Stændertiden ikke faa Artikler, hvori de gjærende Frihedsideer drøftedes, men han var i de fleste Spørgsmaal paa de Konservatives Side; han holdt saaledes paa Laugene og taffedes derfor paa forskjellige Maader af sine Vælgere, Odense Bys Borgere. Som en varm Ven af Oplysningen talte han saavel i Avisen som i Stændersalen de fortrykte Skolelæreres Sag og lønneses derfor med Takadresser fra en stor Mængde Skolelærere i Fyens Stift. — Polemiken kunde dengang sjælden frigjøre sig for Blatheder og grove personlige Udfald, og saadanne Kjøvelerier krydrede tidligere næsten hvert andet Numer, men det lønner sig ikke at opfriske Mindet om dem; en løs Tankegang med Spring til de mest forskjellige Sider er et Særkjende ved disse Drøftelser.

VI.

Brudstykker og Antydninger af Bladets Indhold i de første Aar.

Der er næppe nogen bedre Maalestof for Udviklingen end Aviserne, thi de gjenspeile Tidsaanden og Aarelskerne i Tidens Løb; allerede det Opsving, som Avislitteraturen har faaet i de sidst forløbne hundrede Aar, er en Betegnelse for, at Udviklingen har været stor og mægtig. „Fyens Stiftstidende“ er baade ved sit Ydre og Indre en saadan Maalestof, navnlig for Udviklingen i Fyen, men da det vilde føre for vidt ved Udtag af Indholdet at paavise dette for hele dette lange Tidsrum, skal jeg indskrænke mig til de første Aar og kun medtage Noget af det, hvorved Forskjellen imellem nu og da stærkest fremtræder.

Af Aargangen 1772.

I Nr. 1 hedder det i en Beskrivelse af Nyborg Amt: „Landbruget kan der ikke forbedres videre, end om Bønderne ved Præmier kunde anspores til at dyrke Klæver og Pateter.“ I samme Nr. hedder det endvidere: „Nogle Borgere i Odense har opbragt et Svensk Fæhrtoy, som indtog Korn- og Fæde-Vahre ved Munkeboe, for at føre dem til Gothenborg. Her i Landet er almindelig dyr Tid og intet at fallgiøre.“ Der klages ogsaa over, at Kvægsygen igjen havde begyndt at grassere paa Fyen. — I Anledning af Dyr-tiden foreslaaer en Indsender ikke at „celebrere“ Helligastenerne og at slaae Hundene ihjel, hvorved han er vis paa, at der „vil bespares Underholdning for nogle 1000 Mennesker.“ Af et andet Nr. sees, at Folk gik over $\frac{1}{4}$ Mil udenfor Byen for at affjøre Bønderne de Varer, som vare bestemte til at sælges paa Torvet, og at Bønderne kun sjælden kom til Byen paa Grund af Veienes Slethed. — Den 18de Januar bleve to Dragoner i Odense pidskede og brændemærkede i Panden, hvorefter de bragtes i Slaveriet. — Fra Svendborg berettes, at Smaakopperne bortrev mange Mennesker, og at Præsten, Hr. Næraae, „resolverede selv at inoculere sine 6 Børn, dog under Hr. Postmester Hempel i Faaborg hans Opsigt.“ (Det maa her bemærkes, at Hempel, S. Hempels Fader, ogsaa var Læge). — Begivenheden den 17de Januar, Struensæes Fald, berettes først i det Nr., som udkom den 31te Januar, og vakte ogsaa het stor Glæde, som yttrede sig ved Høitideligholdelsen af Kongens

Fødselsdag den 29de f. M. I Beretningen herom hedder det: „Udi den Kongl. Post- og Stations-Gaard, hvilken med Lys i alle Vinduer fra øverst til nederst var illumineret, forsamledes et fornemme Selskab, hvor Pauker og Trompeter lode sig høre. Der spistes et veltillavet Maaltid, hvorved blev ihukommet Hans Kongl. Majestæt Kong Christian den Syvendes allerhøjestes Skaal med de allerinderligste og alleroprigtigste Dusker og Forbønner, under Løsning af Metal-Canoner med 27 Skud.“ Endvidere hedder det i Beretningen: „En fattig Feldbereder uden Møllepport yttrede og sin Glæde, ved at skyde med sin Flindt hver Gang Canonerne løsnedes, og havde tillige en Hoben Dreng samlet, som hver Gang raabte: Hurra! Livat Kong Christian den 7de!“

I Nr. 7 fortælles: „Odense Borgere med Rette Betiente inquirere omkring paa Landet for at hemme den ødelæggende Landprang og have alt fundet nogle Dplager af Fædevahre.“ — Som ret betegnende for Fattigvæsenets Ordning berettes: „For at ikke Uværdige skulle bettle og for at skaffe Folk mere Roe i deres Huse, er der bleven bestemt, at Byens Stodder-Konge, hver Løverdags Morgen samler alle Byens Fattige, og naar de ere samlede, da gaaer han med dem i en Flok fra Huus til Huus. Sætter nogen af de vorne Bettlere sig til Modværge, da skal han strax sættes i Sullet paa Band og Brød.“ — I en Lovtale over Kongen kaldes han den „kydste Joseph, som lever endnu.“ — Der anbefales en nylig udkommen Bog, som lærer, „hvorledes man med Fordeel kan forfærdige adskillige Slags Oste og Smør af de saa kaldede Patetter eller Catofler; iligemaade at lave deraf en angenem Caffe.“ — Gode Gjæringer udbasunes i stærke Udtryk, især ved Dødsfald; saaledes siger Redaktionen om en afdød Kone i Odense: „De ældste Folk udi St. Hans Menighed bevidner, at denne Salige har fra sine unge Aar og til hendes skrøbelige Dage, været den flittigste Kirkegiænger der i Sognet, aldrig forsømt Bøn- Uge- Skrifte- Søndags og andre Helligdags Prædikener.“ — Om en Præst i Sønderby ved Afsens fortælles, at han havde holdt en Prædiken, hvori følgende forekom: „Naar I Sønderbyer seer Præstens Korn i Marken, siger I: Kors! hvilket skjønt Korn

Præsten har. Men 3 Synderbye-Syndere betænker ikke, at Præsten paa sine Knæ takker Gud for hver Regn-Draabe, ja staaer op af Sengen om Natten, tager sin Nathue af, lader det regne paa sin skaldede Tse, og takker Gud for hver Draabe, men da ligger 3 Synderbye-Syndere i Syndens Søvn." — Den 9de Juli blev en Person for begaaet Tyveri pidsket til „Raget“, som stod paa Fiskertorvet, og den 3die Oktober bare tvende „Mandspersoner den Spanske Kappe, med Trommer for sig igiennem Byens Gader, fordi de havde slaaet en Roe, der var gaaet ind i et fremmed Hvret, at den døde.“

3 et Forslag til Hesteracens Forbedring hedder det: „3 hver Landsbye findes 5 à 10 Hingste, hvoraf næppe 1 burde tillades at bedække.“ Der foreslaaes derefter, at Præsten holder en Hingst for sin Menighed, og at Herredsfogden og et Par andre kyndige Mænd een Gang om Aaret eftersee, om Hingsten en forsvarlig. — 3 det Nr., som udkom den 11te December, hedder det: „En Deel af Væsterne gaaer endnu ude med andet ungt Dvæg.“ — 3 Nr. 51 læses en Opfordring til at fremkomme med Forslag „til det forfaldne Odenses Opkomst“, og Indsenderen tilstiller Adresskontoret 5 Rd. til Belønning for det bedste Forslag, som maatte indkomme.

Af Aargangen 1773.

En Mand „erbhder sig at gjøre saadanne Forslag, hvorledes en Landsbye kan omverles til en skøn Rigsstad, og det med ringe Umage og Bekostning“. — En lærd Undersøgelse af Professor Mannestad om, hvorvidt der fandtes Tiggere i Apostelkirken, gaaer igiennem flere Numre. — Der meddeles „En Instrux eller Bye-Lov for Refsvindinge“ af Cieren til Suulskov, Frederik Bagger, hvori det blandt Andet hedder: „Tungen Dreng maa nyde Karls Løn, forinden han for Herskabet har aflagt Prøver paa at binde Strømper eller at spinde.“ „Den Karl, som entholder sig fra Tobaksrøgen og Brændeviin, skal foredrages andre til Gaardfæste.“ — Den 15de Juli bleve 4 Ryttere med deres Koner for begaaede Tyverier afstraffede saaledes: De To, Ahrend og Fleischhauer, bleve pidskede til Raget og brændmærkede i Panden, de to Andre, Bohländer og Dvans, skulde i to Dage, hver Dag 12 Gange, gaae Spidsrod igiennem 200 Mand, hvilket blev sat lige med Livsstraf. Derefter skulde de alle Fire paa Livstid arbejde i Nyborg Fæstning, de to

iblandt „ærlige“ og de to iblandt „uærlige“ Slaver; to af Konerne skulde, to Dage i Rad, pidskes paa Hovedvagten og derefter gaae tre Dage i „Fiddelen“, hver Gang to Timer. Det var i Regelen de hvervede tydske Soldater, som begik Tyverier og andre grove Forseelser. — En Beretning om dette Aars gode Høst slutter saaledes: „Det var at ønske, at alle de, der have Korn at sælge, vilde takke Gud for den store Belsignelse.“ — Den 19de September blev en „Musqveteer“ ved Navn Wikthurm stultet ihjel paa Nyborg Kirkegaard af Underofficer Weise, som siden blev halshugget og lagt paa Steile. — 3 dette Aar dannedes et Fiskerifelskab til Fangst af de mange Fisk, som skulde findes i Odense Fjord, men opløstes snart igjen, og Aktionærerne tabte deres Penge, men, siger Beretningen, „deri vare Sælhundene Skyld, som forjagede Fiskene.“

Af Aargangen 1774.

Der drøftes, hvorvidt man bør affkaffe Gilderne paa Landet; af Drøftelsen sees, at der ved et almindeligt Landsbybryllup gives følgende Retter: Sødsuppe, Kalvesteg, Grisesteg, Hønsesuppe, røget Svinke og Klipfisk. Om Suppen hedder det: „den kan man gjøre saa lang, som man vil.“ Til Degnen og Præsten kjøbtes to lange Kridtpiber, til de andre Gjæster kortere. Forsvareren af Gilderne siger: „Man skal ikke misunde de Stafler en saa sjælden Fornøielse; i det daglige Liv have de det som Trælle“; han, som taler for at affkaffe dem, slutter med at opfordre „den høie Dyrighed“ til at forbyde disse „Udegilber, som ikke levne noget til Gverdag.“ Denne Opfordring blev ogsaa efterkommet ved Forordningen af 20de Januar 1783, som handler om „Overdaadigheds Indskrænkelse“, og som, meget lovpriist, helt gjengives i Lovisen; i denne mærkelige Lov hedder det iblandt mangfoldige andre Latterligheder: „Bønderne maae allene bære de gemeene Bonde-Knapper“; „Tjenestepiger maae ikke bære Dren-Ringe“; „Enhver Tiener, som overbevises om, at lade sig af en Friseur frisere, skal i Mulct for hver Gang betale 4 Rd.“ — Der klages over, at der paa Landet kun findes faa eller slet ingen oplærte Jordemødre, at „uringede“ Svin allevegne omrode Jorden, og at Markerne ere oversaaede med Sten. — Der drøftes, om der ikke ogsaa bør svares Tiende af Kartofler, „som nu begynde at blive almindelige.“ — 3 et Stykke om de forskjellige Gjødninger hedder det:

„Den bedste Gjødning er den, som falder fra Studene, især naar de faaer Korn, saasom i Sjælland, som gaaer heelt igjennem.“ — Jeg har sagt i Indledningen, at Begivenheder i adelige Huse bleve af Redaktionen ud-
 basunede i høie Toner; jeg skal give Læseren et Begreb derom; i eet Numer findes saaledes følgende Meddelelser: „I Mandags blev den høie Mariage imellem S. T. Hr. Major von Brinden og Frøken Gramboe fuldbyrdet paa det høi adelige Herresæde Sandager-Gaard“; „I Tirsdags Eftermiddag Kl. 2 Slet nedkom hendes Naade Frue-Grevinde af Knuth til Gyldesteen med en uug Junker-Greve til det Høigrevelige Huuses og mange fleres Glæde.“ Men det er dog især Lovtaler over Afdøde, som fylde Aviserne fra den Tid; den hele lange Indskrift paa Gravstenene bliver gjengivet og er sat paa samme Naade, som den staaer paa Stenen, hvorved den ofte fylder to Sider i Bladet, og derefter kommer saa Redaktionens eller en Indsenders Lovtale; jeg skal her gjengive et Brudstykke af Præsten Rehlets Lovtale over Sophia Rosenkrantz: „Enten var Du, eller ingen dydig. Din Engle-Dynd skildres ey værdig af os Uværdige. Vød Pligt ey at tale, vi ville tie, for ikke at fordunkle Dine Dyders Ære. Dine Dyders Roser gave en yndig Lugt og en fyndig Frugt for Kiendere, de flette Dig en ævig og uforvisnelig Ære-Krands. Du selv var saa ydmyg, at Du blev mindre end intet; Du var Adelig og dog Menneſke“ o. s. v.

Af Aargangen 1775.

Da et Forbud om, at Landsbyslagtere ikke maatte bringe Kjøb til Torvs, blev omgaaet derved, at de lagde det ind hos Folk i Nærheden af Byen, hvor saa Kjøberne fra Byen hentede det, blev det tilladt Byens Slagtere ogsaa at „attrapere“ saadant i Huse udenfor Byens Jurisdiktion indlagte Kjøb. — I Anledning af, at der ved Udgravning i Nonnebakkens ved Odense var blevet fundet en Sølvring, siger Bladet: „Maaskee har denne Ring været Odins eget Armbaand“, og ved Fundet i Sømose af „en lang Steen, tilslæben flad og skarp i den ene Ende“, siges: „Denne Steen har vistnok i de ældste Tider været brugt til et Krigs-Gevær, maaskee af Odin, som her havde sin Flaade liggende; Stenen fortjener at slibes skarper og kan da bruges i Kjøffenet.“ Oldsager bleve ikke opbevarede. Denne Aargang indeholder historiske Stykker om de gamle Nordboer; i et af dem staaer: „Hvor begierlige de

have været efter at døe, kan blandt andet sees af det Laug, som blev kaldet Fostbrødre-Laug.“

Af Aargangen 1776.

Denne Aargang har en mærkelig Begivenhed paa hver Dag i Aaret, men denne er ofte meget lille, som f. Ex.: „Den 27de April: Kronprindsen erholder 1745 en Carrausel“, „Den 4de August: Christian den Fjerde befeer 1644 sine Følhopper.“ Om Festlighederne paa Kongens Fødselsdag hedder det blandt Andet: „Magistraten med Borgermesteren i Spidjen førte i et stort Kaneoptog igjennem Byens Gader med Pauker og Trompeter for og Baldhorn bag.“ — Grunden til, at Vandet i Byen havde faaet en Afsmag, angives at være, at Gjødningsbestanddelene af de 400 Røer, som græssede paa Marken omkring Roers Dam, skylledes ned i Dammen og førtes i Rønderne ind i Byen. Til Trøst bemærkes: „Dette kan vel ikke endres.“ — I en Artikel om Tilstanden i Landet hedder det: „Bønderne ere forarmede; deres Hartkorn er belagt med næsten utallige Afgifter. Vi have ikke Penge til almeennyttige Anstalter; Munkene opbyggede vore Kirker, vi kan næppe holde dem vedlige, enten tager man Taarnene af dem, eller de ere Faldefærdige, for Blye lægger man Tegl“ o. s. v. „Det kan ikke hielpes at skrive for Bonden, thi han kan ikke læse.“ „Best ikke at tænke, naar man kunde lade være, paa al den Sammer og Glendighed baade paa Landet og i Kjøbstæderne.“ — I et Stykke om „Skoleholdere“ paa Landet siges: „Tordegods Giere burde give Skoleholderen Instrux, hvorledes han i alle Maader skulde forholde sig med de unges Underviisning.“ — I en Beskrivelse af et stærkt Tordenveir ved Bogense hedder det: „Seele Truge af Synild faldt ned fra Himlen.“ — I Anledning af, at der løb en Sagt af Stabel ved Afsens, bemærkes: „I 100 Aar er intet Skib blevet bygget ved Afsens.“ Ved Afsløbningen blev der affyret tre Skud med den tolvpundige Kanon, som Svenskerne havde efterladt 1659, og som 1744 blev gjenfundet i Sandet.

Af Aargangen 1777.

I Anledning af Kongens Fødselsdag var der dette Aar ikke blot som sædvanlig Bal paa Raadhuset af Borgerstabet, hos Gjestgiver Ryhn af Adelen, men ogsaa af „Byens værende Skriverkarle med Stadens fornemteste Jomfruer.“ — Om en Fest i Afsens

meldes følgende: „Det synes billigt, at den 7de Julii ikke med Uagtsomhed bør forglemmes, eftersom den er den 7de i den 7de Maaned i Aaret — 777, og Hans Majestæt er i Ordenen den 7de og haver i dette Aar opfyldt fire Gange 7 Aar. Disse Syv er idag med inderlig Glæde og Fornøielse celebreret ved et kjærlig Sælskab ubi Gæstgivergaarden.“ — En Artikel handler om, hvor let Mødre og Ammer kunne lægge deres Børn ihjel, viser en Tegning af et Apparat, som skulde forhindre dette, og opmuntrer til at bruge dette, „fordi Indfødsretten nu sikker Landets Børn Landets Embeder.“ — Der fortælles, hvilken Ære der var bleven viist „den gamle Sorgen Kaarsbjerg“ ved, at en Justitsraad „havde behaget til Fods“ at tage hans fortrinlige Drift i Diesyn. — Der berettes, at tre Falskmyntere vare dømt til Døden, men at Dommen blev formildet derhen, at kun den Ene skulde lide denne Straf, og at det ved Terningkast skulde afgjøres, hvem der skulde døe. Han, som kastede færrest Dine, blev henrettet udenfor Rjøbenhavns Vesterport den 7de Oktbr. Dette var ontrent „for Smed at rette Bager.“ — Der fortælles, at en Rytter i Svendborg, som havde hængt sig, skulde af „Natmanden udslæbes“, men denne formaaede en ikke ganske ædru Arbeidsmand til at gjøre det, med Løfte om Løshed. Det Skete blev imidlertid bekjendt, hvorover Arbeidsmanden „geraadede i Desparation, hvorudi han skar Halsen af sit ene Barn.“ Tililende Folk forhindrede ham i at gjøre det Samme ved sit andet Barn og sig selv. Han erklærede nemlig, at han havde taget denne Beslutning, forat han selv og hans Børn ikke skulde gaae for „uærlige“. Rufferen og Skarpretteren ansaaes nemlig for uærlige, og Ingen vilde have Omgang med dem.

Af Aargangen 1778.

Den 27de Februar blev en Negerinde døbt i Faaborg Kirke og kaldet Juliane Marie. I denne Anledning findes i Bladet et latinsk og to danske Digte, der mere besyngte Dronning Juliane Maries Dnyder end selve Begivenheden. — Igjennem flere Numere gaaer en Artikel om det menneskelige Legemes Ypperlighed, hvormed Hensigten er at vise „Skaberens allermisfundeligste Wiisdom.“ I denne Artikel hedder det blandt Andet: „Lader os tage den best udpyntede Dulle; vi kunne dog ikke bringe den saa vidt, at den af sig selv kan gjøre en eneste Reverents.“ — I en Anbefaling til en nylig udkommen Læsebog siges: „Man formoder,

at de Herrer Proprietairer ville anvende en Aftens Kort-Penge for at berige deres underlagde Skoeler og Ungdom med samme Bog.“ — I en Artikel hedder det: „Almuen har en ganske anden Natur end andre Folk; den lader sig bestemme af Naturdrifter, vi andre af Fornuften. Almuen har kun een Dnyd, nemlig Laalmodighed, men denne findes ogsaa hos de dummeste Beester. Dersom Almuen er ædruelig, retfærdig, troe, gudsfrygtig, da er den alt dette, uden at eftertænke, hvad Nytte den skal have deraf. Det er kun den menneskelige Gestalt, som lader os see Mennesker i Almuen.“ — Det samme Numer, hvori denne Artikel findes, indeholder en Plakat om, hvorledes der i Fremtiden skal forholdes med Svin, som gaae løse omkring paa Rjøbstædernes Gader og Marker.

Af Aargangen 1779.

I en Forordning om Konsumtion bestemmer en S, hvormeget der i Konsumtionsafgift skal betales af Brudfolk, før Vielsen maa finde Sted. Borgermester og Raad i Odense befaler, at alle Baglaager og Indfjorsler skulle affattes, forat Varer derigjennem ikke skulde blive indsmuglede. — Om en Forbryder ved Navn Lars Jensen indeholdes der udførlige Meddelelser, hvoraf Indholdet er: Efterat han var brudt ud af Slaveriet i Nyborg, blev han hvervet som preussisk Soldat, deserterede, blev saa Ladefoged paa Frydensdal i Sjælland, derefter Skoleholder paa Falster, saa Bægter i Lyngby, rendte der fra Kone og Børn og levede saa her paa Fyen sammen med et Fruentimmer, med hvem han avlede fem Børn, og deraf dræbte han det ene, og „derfor maatte han lide“; Haand og Hoved bleve huggede af ham ved Svendborg. — I et Stykke, hvori der gjøres gjældende, at „Markernes Belsignelse drager et Overskud af Fjøsler efter sig“, siges: „Det smukke Rjøns Frugtbarehed udmærker sig for nærværende Tid paa en særdeles Maade. Personer af alle Stænder, som have levet endeel Aar i Ugtstanden uden Børn, see deres Haab kronet i disse Tider.“ — Odense Gymnasium roses for den Skik, at det har begyndt med at lade Taler paa Kongens Fødselsdag blive holdt paa Dansk; disse Taler kaldes i Modsetning til de latinske „borgerlige Taler“. — I en Beskrivelse af de forskjellige Tobakker nævnes ogsaa „Tomfru-Tobak, saaledes kaldet, fordi den ligesom en Tomfru er mere gelinde i Lugt og Smag“, og „Soldater-Tobak, som kaldes saaledes, fordi den lugter mere stinkende end al anden

Lobaf." — Den 3die September var der en stor Fest i Ulbølle i Anledning af, at 6 Gaardmænd fra denne By paa Enkedronning Juliane Mariæ Fødselsdag vare blevne frivogne fra Odense Lughus. Hvorfor de vare komne der, siges ikke, men formodentlig have de ikke kunnet præstere, hvad de skulde, til Herremanden.

Af Aargangene 1780 og 1781.

I en Artikel findes følgende i sproglig Henseende ret mærkelige Sætninger: „Gemeenligen opsoge de chinesiske Gärtnerne ligesom vore Mahlere de angennemste Steder; saadanne Hauger findes ved Naischow og ved Schleswig.“ — „Med en nylig opfundne Glas=Flindt kan der fyres ligesaa gejsvindt som med Pulver Gevær.“ — Nr. 46 begynder med et langt sjulstigt tydsk Digt til „der Erb=Herr zu Raunholt, Seiner Hochwohlgebohrner Excellence Geheimen Rath Chr. Sehestedt Suul“ i Anledning af hans Bryllup. — I Anledning af den gamle Rektor Søren Ancherfens Død er Uvisen igjennem flere Numere fuld af latinske, tydske og danske Digte; Overskriften over et af dem er saaledes: „Matte og afbrudte Tanker ved vor Skoles tabte Anker, Høvedle og Velbyrdige Hr. Søren Ancherfen, som den 16de April 1781 ankrede i den evig trygge Havn, hvor han, liig den opstigende Soel, skal skinne igjennem alle Evigheders Evigheder.“ — Under Overskrift „Politik“ meddeles, at man nu i Hessen drikker Kaffe tre Gange om Dagen, men da Regjeringen havde fundet, at det tærede for meget paa Nationalvelstanden, havde den udstedt den Befaling, at ingen Kjøbmand for Fremtiden maatte sælge et eneste Lod Kaffe til „ordinaire Personer.“ — I en Artikel om den høie Alder, som Menneskene opnaaede i Begyndelsen, angives Marsagerne dertil saaledes: 1. „Barne og Vædske var da ordentlig blandet, eftersom Mennesket saa nyligen var kommen fra Skaberens Haand; 2. der nødes ikke saa megen Misknaak, som nu er brugelig, man finder ikke, at Adam, ja end ikke Abraham har fornøjet Maven med Biretter; 3. Urterne vare da i deres fulde Kraft, førend de udfyldedes og svækkedes ved Syndfloden.“ — I en Artikel om „Urter og Rødders Lørrelse“, der gaaer igjennem mange Numere og viser, at Redaktøren var Apotheker, siges om Salat: „Man bør ikke spise nogen Stei uden Salat, ja man burde kun spise Stei for Salatens Skyld, thi saa fik man ikke Colik. Svormegret skulde Salat ikke kunde

virke til Feldts, og endnu mere til Sæs, som til Indien!“

En ikke ubetydelig Plads er der i Aargangene indtil 1797 givet til Anekdoter, Indfald, moralske Fortællinger og andre lignende kortere Meddelelser, som dels skulde more, dels belære; men mange af disse, især fra v. Westens Tid, ere hverken skjønne eller moralske, ja enkelte ere endog saa af et saa usædeligt Indhold, at de ikke kunne gjengives. Af disse „Blandinger“ skal jeg meddele en Fortælling, der kan tjene til at belyse et Par Tilstande paa hin Tid: „I det Første efterat Pontoppidans Catechismus var indført i Skolerne, holdt en Præst paa Landet i Sieland, som var ivrig i sit Embede, meget over, at Land=Soldaterne, som hver Søndag exercerede ved Kirkerne, bleve tilstede efter Tienesten for at overhøres. Officeren, hvis Opsigt Exerceer=Pladsen var betroet, var ei mindre ivrig for Kongens Tieneste, men som en Tydsker forstod han ikke Bogen og Examinationen og var meget vred paa Præsten for det Dphold derved skeede i Exercisen. Engang en Søndag, da han havde Mandskabet ved Kirken opstillet under Gevær, kom Kongen uformodentlig forbi, og Officeren lod Mandskabet fallutere og manøvrere for Majestæten. Kongen tog det meget naadigt op og gjorde Officeren den Compliment, at han var ret vel fornøjet med hans udviste Flid. „Deres Majestæt!“ — sagde Officeren paa Tydsk — „det er ikke saa got, som de kunde gjøre det, men det kommer deraf, at Præsten har en Bog, som han vil, at de skal lære udenad og overhøres i, og derved spildes Tiden fra Exercisen.“ „Hvad er det for en Bog?“ sagde Kongen. „Der er“, svarede Officeren stammende, „det er, naar jeg ikke tager feil, Pontius Pilatus sin Catechismus.““

Jeg skal slutte disse Uddrag med Gjengivelse af det Stykke, som fortæller om Adressfontorets og dets Trykkeries Flytning den 20de Juni 1786; det lyder saaledes:

„Man kan nu have den Ære at melde, at jeg i disse Dage har flyttet mit Trykkeri op i min, af Hr. Statsraad v. d. Maase tilkjøbte, ubi Dvergade, lige for Hr. Kjøbmand Riising, beliggende Gaard“ — den gamle Fattiggaard, nu tilhørende Bomuldsfabrikant Dænkes Arvinger —, „hvori jeg, i Forventning af det

høistærede Publicums stedsvarende Bevaagenhed, Indest og Understøttelse, har med megen Bekostning, for samme indrettet bekvemmelige Værelser i Sidehuset; og nu til de billigste Priser, med alt, hvad hid henhører, skal opvarte og fornøie enhver. — Aftenen før Flytningsdagen, som var Tirsdagen den 20de Juni, forsamlede sig endeel honette Personer her af Byen, af begge Køn, saavel i som udenfor Rangen, paa Adresse=Contoiret, og behagede det Demnem at indvie Bogtrykkeriets Sal med et venstabeligt Bal. Efter gientagne Onsker og Skaaler for dette Bogtrykkeriets vedvarende Fremvæert og Flor forlod det til Bertens billige Glæde saa fornøiede Selskab først hinanden Kl. 5

om Morgenen: Hvad Under derfor, om nu Odense Adresse=Contoir med sit nybygte Bogtrykkeri staaer til Verden falder!

Gieren af Odense
Adresse=Contoir og dets
Trykkeri og Avis."

Jeg har i alle Citater beholdt den Retskrivning, som vedkommende Forfatter har brugt; derved er der fremkommet en Mængde Uoverensstemmelser, der see ud som Skrive- eller Trykfeil, hvad de imidlertid ikke ere.

Red Udgangen af Aaret 1871 var der følgende

Personale:

Red Redactionen af „Fyens Stiftstidende“:

J. C. Dreyer, Udgiver.

J. N. I. Dreyer, Cand. phil., Lieutenant.

Red Fyens Stifts Adressecontoir:

N. A. Nielsen, Bogholder og Kassierer.

C. Hempel, Fuldmægtig.

L. Villadsen, Contoirist.

L. F. Hansen, Bud.

Red Fyens Stiftsbogtrykkeri:

J. C. Diister, Factor.

Typographer:

a. Sætters:

J. F. Nielsen.
H. Chr. I. Ibsen.
J. C. F. Jørgensen.
P. Ditleffen.
J. F. Sjøfeldt.
N. Fred. Nielsen.
P. Jensen.
F. W. Hanssen.
E. E. Nielsen.

Chr. Petersen.

P. Eriksen.

b. Trykkere:

Red Haandpresserne.

P. L. Gornikta.

Red Hurtigpresserne.

L. Nielsen.

Balduin Sørensen.

J. Christophersen.

c. Maskinist:

E. Linde.

Læringer:

a. Sætters:

H. P. Warberg.
H. Rasmussen.
H. Jeppesen.
H. Aagaard.

b. Trykkere:

A. Sørensen.